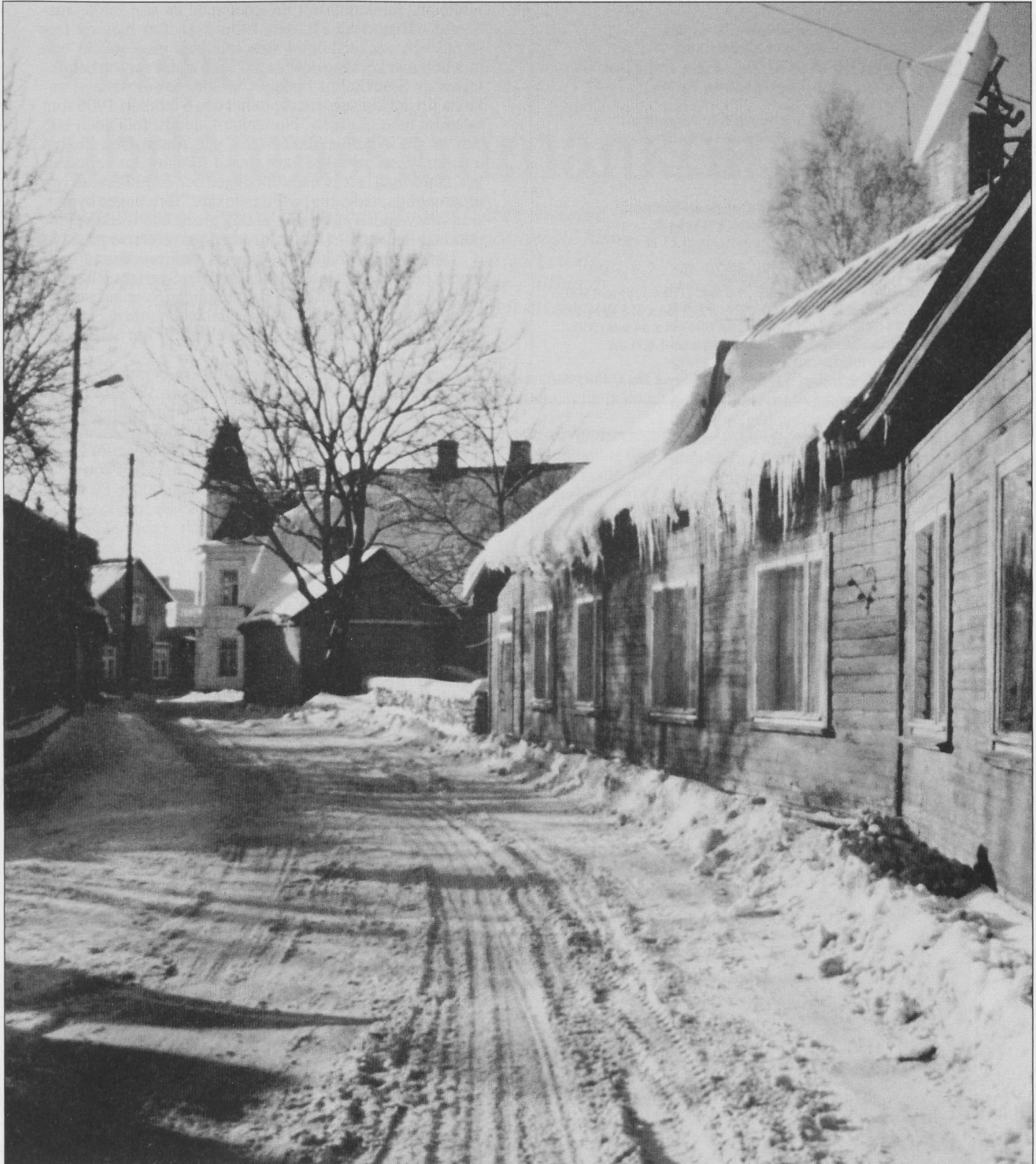

KUSTBON

NR 1
MARS
1999
ÅRGÅNG
56

FÖRBINDESELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av Kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Redaktionsråd: Tiia Derblom-Anderson, Jörgen Hedman,
Göran Hoppe och Elmar Nyman.

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm.
Öppettider: mån-tor 9 - 14.
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85.

1999 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 270 kr helår.
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6.

Annonspriser:

1/1 sida (170 x 260 mm) 1.650:-, 1/2 sida (170 x 128) mm 900:-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 650:-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 400:-,
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 550:-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 350:-,
dödsannonser 400:-, bilaga minimum 1.000:-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 1999

INNEHÅLL

2. Ledaren av *Sven Salin*
3. Jubileumsanförande av *Elmar Nyman*
8. SOV 90 år av *Jörgen Hedman*
11. Prolog av *Sven Ahlström*
12. Jubileumsfirande i Estland - reseannonser av *SOV*
14. Sovjetmilitärens baser ... av *Göran Hoppe*
15. Ätsve Mats med kommentar av *Elmar Nyman*
16. Vykort från svenskbygden av *Peter Nylander*
18. Samarbete över viken av *Bob Tigerstedt*
19. Svenskbsidan Redaktör *Jörgen Hedman*
20. Östersjömiljarderna av *Hélène Hanes*
21. Bildtext till skolfoto från 1931 av *Elmar Nyman*
22. SÖF av *Ivar Boman*
23. Bokanmälan av *Jörgen Hedman*
23. Seminarier, kalendarium
24. Skogsinventeringen kompletterad av *Per Erik Fyhr*
25. Föreningsinfo
28. Till minne av *Johan Nyberg* av *Ants Varblane*
29. Dödsannonser
29. Senaste nytt från S:t Mikael av *Ivar Boman*
30. Familjenytt
30. Bemärkelsedagar

Omslagsfoto:

Vinterbild från Hapsal och Sauegatan, som ligger på tvären mellan Svenska torget och brandstationen på huvudgatan Karja(boskaps)gatan. Huvudgatan byter namn i höjd med gamla posten och heter då Posti. Under sovjettiden var det namnet Võidu som gällde, d v s seger.

SOV - en brygga mellan Sverige och Estland

Svenska Odlingens Vänner (SOV) firar i år sitt 90-årsjubileum. Jubileumsåret invigdes med en stor jubileumshögtid i Historiska Museets Barocksal. Det blev en finstämd och vacker högtid som inleddes med andakt och innehöll mycket sång och musik. Med andakten och betraktelsen av Stockholms biskop Caroline Krook ville vi anknyta till det konstituerande mötet den 6 februari 1906 som inleddes med psalmen "Nu tackar Gud allt folk" och bön och tal av kyrkoherdarna Melin och Maas. Den kristna anknytningen har alltid varit stark i föreningens verksamhet, fanns med i ett av namnförslagen och formulerades i de ursprungliga stadgarna på följande sätt: "föreningen bygger sina sträfvan den på kristlig-andlig grund och verkar ej för politiska ändamål". (Jubileumshögtiden refereras på sid 8)

Det sas också många vackra och vänliga ord om föreningens betydelse av inbjudna gäster från Sveriges Riksdag, de båda ambassaderna och Riksföreningen Sverigekontakt. Det är med utgångspunkt i dessa uttalanden som jag här gör några personliga reflektioner om SOV:s betydelse och framtid.

Generalsekreterare Lennart Limberg berättade att det var bland estlandssvenskar på Nuckö som Vilhelm Lundström fick idén till att bilda Sverigekontakts föregångare "Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet". Han imponerades av att svenskarna i Estland genom sekler lyckats bevara sitt språk och sin kultur, men han konstaterade också att de behövde hjälp från moderlandet. På så sätt inleddes ett långt och fruktbart samarbete mellan Riksföreningen och estlandssvenskarna och senare SOV med hjälp till skolor, läroböcker, lärarutbildning etc. Estlandssvenskarna och SOV kom därigenom att bilda en brygga mellan Sverige och Estland. Efter Estlands frigörelse har Riksföreningen och SOV gemensamt och tillsammans med andra, bl a SIDA och Svenska Institutet, hjälpt till att bygga upp en ny svenskundervisning i Birkas, Pasklep, Tallinn, Hapsal m fl platser. Dessa insatser har haft stor betydelse för utvecklingen av Estlands både kulturella och kommersiella kontakter med Sverige och övriga Norden. Detta omvittnades bl a av ambassadör Elisabet Borsiin Bonnier.

Ambassadör Andres Unga anknöt till esternas och estlandssvenskarnas gemensamma historia under mer än sju århundraden, då ester och estlandssvenskar tillsammans upplevt både krig och elände, men också en kort blomstringstid. Denna utveckling bröts plötsligt genom Sovjetunionens ockupation av Estland och estlandssvenskarnas avflyttning till Sverige. Genom järnridån omöjliggjordes nästan alla kontakter med Sverige. Nu hoppades han att estlandssvenskarna skall återvända och skapa en ny brygga mellan Estland och Sverige. Det fanns nästan en vädjan i hans anförande - åtminstone tolkade jag honom så - att estlandssvenskar åter skulle bosätta sig på Estlands öar och nordvästra kuster och ge Estland ny kunskap om hur det är att leva som fiskare och småbrukare, en kunskap som gått förlorad under mer än 50 års ockupation. Detta är säkerligen en utopisk dröm. Kanske har det ändå sin betydelse att många estlandssvenskar är beredda att rusta upp sina gårdar, bygga sig sommarhus och medverka till att bilda skogsägarföreningar, en betydelse för de fortsatta kontakterna mellan Sverige och Estland. Här kan SOV och inte minst hembygdsföreningarna spela en viktig roll när det gäller att bygga en ny brygga mellan Sverige och Estland -

Forts s 11.

Anförande vid Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners jubileumssammankomst!

Av Elmar Nyman

Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners (SOV) 90-åriga tillvaro är en integrerad del av estlandssvenskarnas nyaste historia. Tre decennier i Estland fulla av dramatik - två världskrig, Estlands frihetskrig, sju skilda politiska regimer etc - följda av cirka sex decennier i Sverige kännetecknade av lugn utveckling och snabbt övervunna anpassningsproblem.

V arför inrätta en kulturförening först 1909 för en folkstam som redan bött många hundra år i landet? Svaret är att man först omkring det senaste sekelskiftet kan tala om ett nationellt uppvaknande hos svenskarna i Estland. Dessutom får vi hålla i minnet att tsarregeringen före 1905 års revolution förhöll sig helt avvisande till inrättandet av allmänna upplysningsföreningar som avsåg att främja minoriteternas kultur. Sedan den ryska regeringen i mitten av 1880-talet gått in för en sträng russifieringspolitik krävdes det att alla i det

stora riket talade kejsarens språk och helst också övergick till statsreligionen, den rysk-ortodoxa.

Endast ryska fick vara undervisningsspråk i skolorna med undantag för religionsundervisning och några få timmar i modersmålet. De svenska folkskollärare som ca tio år tidigare utexaminerats från det av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen understödda lärarseminariet på Nuckö tvingades avgå om de inte behärskade ryska och ersattes i allmänhet av lärare som inte kunde svenska. Utvecklingen befrämjade est-

nifieringen i svenskbygderna och hälsades med tillfredsställelse av den lokala överheten. De tyska godsägarna var trötta på tvisterna med bråkiga svenska bönder som åberopade sina gamla svenska privilegiebrev och en del tyska präster var trötta på att behöva lära sig två lokala språk. Helst borde såväl konfirmationsundervisning som predikan hållas på estniska. "Avsvenskningen" i svenskbygderna påskyndades dessutom genom att omgivningen hade en negativ attityd till de lokala svenska dialekterna, de betraktades inte som riktig svenska utan som ett språk för underklassen! Många svenskar skämdes för att tala sitt eget modersmål så snart det fanns ester i närheten.

Prognoserna var dystra. Svenskheten var redan i utdöende på Dagö, i Vipall, Korkis och andra orter. Även den största svensksöcken Nuckö var i farozonen. Den svenska folksjälen tyck-

Sångfesten i Hapsal sommaren 1933 var en estlandssvensk manifestation, den första i sitt slag. På bilden samlas Ormsö sångkör vid Hapsals promenad på väg till slottsparken. (Sångfesten hölls i SOV:s regi.)

tes "ligga i dödsryckningar" enligt en infödd lärare. Det var även den unge Vilhelm Lundströms avsats, den allsvenska rörelsens skapare, när han 1892 besökte bl a Nuckö.

Men det visade sig att det just var från den dödsdömda socknen Nuckö som, enligt Gideon Danell, "ansatsen till ett allmänt baltiskt-svenskt nationellt uppvaknande skulle utgå". Estnifieringshotet måste stoppas. Svenskarna måste lära sig att älska sitt eget modersmål, att sluta sig samman och inte isolera sig i sina egna bygder. De främsta förkämparna för ett sådant program var de båda Nuckölärarna Johan Nymann och Hans Pöhl. De fick snart hjälp av meningsfränder, men länge framstår dessa två män som initiativtagare till olika projekt, som idégivare och kontaktskapare - de upptog samarbete med stamfränder i Sverige och Finland. Trots att myndigheterna spjånade emot lyckades man vid sekelskiftet inrätta några mindre bibliotek med svenska böcker. Kanske kunde läsning av svensk litteratur kompensera bortfallet av modersmålsundervisningen i skolorna. År 1903 lyckades man efter många om och men få tillstånd att bilda en nykterhetsförening på Nuckö - estlandssvenskarnas första förening med undantag för några mindre musik- och sångföreningar.

Nykterhetsföreningen blev en plattform för spridandet av bildning. Mycket uppskattade var de sk brevafnarna då brev och postkort från den svenska nykterhetsrörelsen lästes upp. Nykterhetsvännerna i Sverige sände också böcker och tidskrifter som dock ofta beslagtogs - den ryska censuren var mycket sträng.

Ungefär samtidigt med tillkomsten av Nykterhetsföreningen började Nymann-Pöhl utge en "Kalender eller Almanack för svenskarne i Estland". Denna kalender spred förutom nyttiga kunskaper om astronomiska företeelser också upplysande artiklar avsedda att

Den svenska kyrkan och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen visade ett aldrig svikande intresse för estlandssvenskarna och hjälpte dem ständigt i deras strävan att uppnå bättre andlig och materiell standard. Foto: Årkebiskop Nathan Söderblom inviger kyrkoherde John Klasson till hans ämbete i Ormsö församling (7.2.22). Klasson hade 1920 utsänts från Evangeliska Fosterlandsstiftelsen för att tjänstgöra som bildningskonsulent åt SOV. Foto: J. Rambach

väcka opinion. Redan i första årgången ges en översikt av svenskarnas historia i Estland och i nästan varje årgång återkommer uppmaningen "Varer svenske"! Den lilla periodiska skrften fick stor betydelse för det fortsatta svensketsarbetet i Estland. Den ägnades också smickrande uppmärksamhet i rikssvensk press.

Efter den liberalisering som följt i Ryssland efter 1905 års händelser hoppades svenskarna i Estland att få grunda en upplysningsförening som skulle "understöda och befrämja på kristlig sedlig grundval bildning och kultur bland svenskarna samt vidmakthålla bland dem det svenska språket och den svenska egenarten" som det står i en programförklaring.

Tyvär var svenskarna något för sent ute. De liberala vindarna blåste snabbt

undan. Efter två års krångel med stadfästandet av stadgarna för den tillämnade bildningsföreningen kom slutligen i oktober 1908 den ryska generalguvernörens besked att föreningen Svenska Odlingens Vänner i Estland införts i registret över tillåtna föreningar.

Nästan på dagen för 90 år sedan, den 19 februari 1909 enligt den nya tideräkningen, kom till Bysholms lilla herrgård på Nuckö representanter från de större svenskorterna i Estland. Programmet för den nya föreningen skulle diskuteras och funktionärer utses. Detta var en märkesdag i den estlandssvenska kulturhistorien: en förening avsedd för alla svenskar i de utspridda enklaverna hade tillkommit och en gemensam sammankomst utlysts.

SOV:s stiftare hade höga förväntningar. Genom sin verksamhet borde föreningen kunna "väcka det slumrande nationella självmedvetandet", "höja den andliga och materiella nivån" och "sanera de hygieniska förhållandena". Men svenskarna hade återigen varit för optimistiska. De ryska myndigheterna sökte förhindra de för SOV nödvändiga kontakterna med Sverige och Finland. Censuren lade beslag på tidningar och böcker, för varje sammanträde måste tillstånd utverkas och inte sällan blev det blankt avslag. Det var en stor tröst för de modfällna ledamöterna i SOV:s styrelse att Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet tillkommit nästan samtidigt med SOV och att den nu ställde i utsikt bistånd till de "baltiska svenskarna" så långt föreningens resurser medgav och de ryska myndigheterna tillät.

En hel del hade dock utträttats, trots alla motigheter. För "behovet av jordbrukets höjande" hade myndigheterna en viss förståelse. SOV fick tillstånd att anställa en jordbrukskonsulent, censu-

Birkas folkhög- och lantmannaskola öppnades 1920. Därmed gick en av SOV:s hetaste drömmar i uppfyllelse. Foto: Grünthal.

I första raden fyra av SOV:s hedersledamöter. Från vänster: Alfred Hammerman (Ormsö) som var med redan vid det konstituerande mötet i Bysholm 1909, Adam Heldring (Reval) en av dem som undertecknade stadgeförslaget för SOV med anhållan hos guvernören om godkännande (1908), Anton Vesterberg (Rickul) tillhörde SOV:s styrelse i Estland och var föreningens förste ordförande i Sverige (1945-50). Dagmar Pettersson (Reval-Stockholm), SOV:s stöttelelare när det gällde att anordna underhållning och dessutom föreningens mångåriga revisor. Fotot taget av Ragnar Treiberg vid SOV:s 50-årsmöte i Saltsjöbaden.

ren släppte igenom jordbrukslitteratur från Sverige och Finland, en tjur och en kviga, gåvor från godsägare Ekman i Bjärka-Säby i Östergötland, fick tas emot och SOV:s tjuvförening bildades, vissa försöksgårdar utsågs i bygden etc.

Verksamhet för svenskhetens förkovran var inte lika välsedd hos myndigheterna. SOV lyckades dock trots sina ytterst små medel starta ett par privata svenska folkskolor (Korkis och Reval), föreningen höll aftonkurser i bildande ämnen, några ungdomar gavs tillfälle att genomgå fortbildningskurser vid folkhögskolor i Sverige och Finland. SOV:s planer på att inrätta en egen folkhögskola måste överges. Svenskarna fick nöja sig med ett slags studie-cirkelverksamhet som emellertid blev föremål för stor misstänksamhet och övervakades.

1913 slog de ryska myndigheterna plötsligt till. SOV:s handlingar och protokoll i Reval beslagtogs, svenskarnas "konspirerande" verksamhet fördömdes men något formellt förbud för fortsatt verksamhet utfärdades inte.

Innan svenskarna riktigt hunnit sätta sig in i situationen utbröt det första världskriget och allt kulturliv förlamades för många år framåt.

När SOV:s verksamhet återupptas i full skala omkring 1919 är den ryska regimen bortsopad och den unga estniska republiken har övertagit kommandot. Nu och under ca 20 år framöver inträffar SOV:s storhetstid. Oerhört mycket måste uträttas och allting talar för en positiv samhällsutveckling. Såväl i den estniska självständighetsförklaringen som i grundlagen poängteras de nationella minoriteternas rätt att fritt få utveckla sitt modersmål och använda detta i skolorna, i kyrkan och de lokala ämbetsverken.

För att dryfta det nya politiska läget och bevaka sina nationella rättigheter

hade estlandssvenskarna redan efter 1917 års marsrevolution bildat en politisk organisation, Svenska Folkförbundet i Östersjöprovinserna (senare i Estland). I själva verket kan denna organisation karakteriseras som ett supplement till SOV. De hade samma presidier och samarbetade intimt. Formellt kunde SOV enligt sina stadgar inte arbeta politiskt. Viktigt är att notera att estlandssvenskarna förutom sin första - och hittills enda - politiska organisation nu också fick sin första tidskrift, Kustbon, som utkom i den politiska organisationens namn.

Men åter till SOV. Det är först nu, efter Estlands självständighetsförklaring, som denna kulturella sammanslutning kan börja göra skäl för namnet bildningsförening. Ett digert program

Direktör Mattias Westerblom från Nuckö, SOV:s siste ordförande och siste ansvarige utgivare av Kustbon i Estland. Han deporterades sommaren 1940 liksom de tidigare ordförandena Nils Blees (svenskarnas folksekreterare i estniska utbildningsministeriet) och major Anders Lindkvist.

förestår: folkskolorna måste upprustas, lärarna fortbildas, nya läroböcker anskaffas. Den 3-åriga före detta ryska folkskolan måste byggas ut till en obligatorisk 6-årig svensk.

Hela detta upprustningsarbete kräver att SOV avlastas. En ny organisation bildas, Svenska lärarförbundet, även den i intim förening med SOV.

Den nystartade Kustbon fick bli informationstidning för alla tre organisationerna. Utgivarna hoppades att Kustbon även skulle hitta vägen till Sverige och Finland - vilket också skedde.

Vid sidan av arbetet med omorganisationen av det obligatoriska skolväsendet återupptog SOV:s ledning den för länge sedan väckta frågan om en högre skola för svenskarna i Estland. Redan hösten 1920 öppnades Folkhög- och lantmannaskolan i Birkas herrgård på Nuckö. Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet hade lämnat företaget starkt stöd. Skolan var framför allt avsedd att ge svenskskygdens ungdom möjlighet att höja sin allmänbildning och skaffa sig insikter i jordbruks- och hushållsfackliga ämnen, men den kom också att bli en utomordentligt viktig utgångspunkt för gemensamma kulturella aktioner. Birkas blev med åren en naturlig anhalt för besökande rikssvenskar och finlandssvenska turister.

Hösten 1931 kom den sista etappen i det av SOV sedan länge planerade skolsystemet, ett svenskspråkigt gymnasium i svenskarnas centralort Hapsal. Detta var återigen en stor händelse i estlandssvenskarnas bildningshistoria som uppmärksammades såväl i den svenska rikspressen som i estniska och tyskbaltiska tidningar. Konung Gustaf sände lyckönskningstelegram. Med tillkomsten av ett svenskt gymnasium hade vägen äntligen öppnats för estlandssvensk ungdom att skaffa sig akademisk utbildning, vilket tidigare varit förbehållet ett fåtal som gått i estniska och tyska högre skolor. Inrättandet av det svenska gymnasiet gav dessutom hela folkgruppen en högre prestige - estlandssvenskarna var på väg att bli jämställda med Estlands övriga minoriteter, som alla hade egna gymnasier.

SOV hade alltså haft stora framgångar i bildningsfrågan men det måste särskilt framhållas att såväl de privata folkskolorna som folkhögskolan och gymnasiet sannolikt stannat på planeringsstadiet om inte stamfränderna i Sverige räckt en hjälpare hand. Finansiärer var till en början för Birkas del Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och den estniska staten som betalade lärarlönerna för gymnasiet, generalkonsul Folke Bökman, Sverige. Men skolorna utgjorde en ekonomisk belastning för de privata finansiärerna som dessa i längden inte kunde bära.

Efter ett systematiskt och tålmodsprövande arbete lyckades Riksföreningen utverka kontinuerliga anslag från Sveriges Riksdag till folkskolan i Reval,

och till Birkas och gymnasiet i Hapsal. 1936 kan Riksföreningen och SOV andas ut. Den svenska staten har då övertagit lejonparten av det ekonomiska ansvaret för dessa skolor och Riksföreningen kan ägna sin uppmärksamhet och sina resurser åt andra angelägna ändamål inom det estlandssvenska området - den anslår medel till estlandssvenska universitetsstudier och till den estlandssvenska ungdomens fysiska fostran. Riksföreningen lämnar också betydande summor till utbyggnad av de estlandssvenska biblioteken.

All denna ekonomiska hjälpverksamhet krävde samordning och en effektiv administration inklusive inspektionsverksamhet. Riksföreningens stockholmsförening, vars främsta uppgift var att bevaka finlandssvenskarnas och estlandssvenskarnas kulturella intressen, tillsatte i mitten av 30-talet det sk Estlandsutskottet som fungerade som ett koordinerande organ och en remissinstans i de alltmer komplicerade estlandssvenska frågorna. Det måste ha känts befriande för Vilhelm Lundström i Göteborg som alltsedan ungdomsåren varit den främste ivraren för ett höjande av kulturen bland de fattiga och glömda svenskarna i Estland att nu få så energiska och framstående medarbetare som riksantikvarien Sigurd Curman och professorn Gerhard Hafström.

Här måste också nämnas de stora insatser som Svenska kyrkan och olika frikyrkosamfund i Sverige gjorde för att bistå stamfränderna i Estland. Årkebiskop Nathan Söderblom var väl förtrogen med de många problem som förestod när Estland blev självständigt. Han

engagerade sig för såväl bildnings- som kyrkofrågor. Hans efterföljare Erling Eidem hade samma positiva inställning till estlandssvenskarna och gjorde sig ofta underrättad om förhållandena i Estland bl a efter en egen omfattande rundresa i svenskbygderna i mitten av 30-talet.

De stora framstegen till trots fanns det under 1930-talet många bekymmer för SOV:s ledning och för estlandssvenskarna i gemen. Estlands regering och riksdag hade ju under 1920-talet intagit en mycket liberal hållning visavi de nationella minoriteterna, något som landet fått många lovord för. Men under 30-talet blev statsmaktens attityd kärvarare. En ny restriktiv språklag, ortnamnsestnisering, luddiga bestämmelser i 1937 års konstitution om relationen statspråk-mothersmål i undervisningen i minoritetsskolorna, godtycke vid lärartillsättningar, kampanj för familjenamnens estnisering etc skapade stark irritation bland estlandssvenskarna liksom hos andra minoriteter.

En annan allvarig fråga utgjorde den alltmer tilltagande utvandringen av unga estlandssvenskar till Sverige. En sådan hade visserligen pågått länge, men under senare delen av 1930-talet tog den oroväckande proportioner. Den nya minoritetspolitiken, ökad medvetenhet om samhörigheten med svenskarna i Sverige och Finland, fattigdom och trångboddhet var utlösande faktorer. Utvandringens negativa följder blev snart uppenbara: ungdomsarbetet kunde inte fullföljas i önskvärd utsträckning, nativiteten sjönk, klasser drogs in i de svenska folkskolorna och de bland-

språkiga skolornas antal ökade liksom antalet äktenskap med estnisk kontrahent. Även äldre estlandssvenskar började tvivla på att det fanns någon framtid för den svenska minoriteten i Estland. Kanske en utvandring till Sverige vore en utväg även för dem? Storpolitiken kom att medverka till en icke förutsedd lösning av problemen.

I slutet av oktober 1940, sedan alla utländska beskickningar tvingats lämna den nya sovjetrepubliken Estland, lyckas det förbjuda SOV:s siste ordförande i Estland, Mattias Westerblom, på omvägar sända en förtvivlad vädjan till Sveriges regering. I alla estlandssvenskars namn vädjar han om hjälp i denna svåra stund. Han skriver: "Det är vår samfälliga önskan att vilja utvandra till Sverige". Denna vädjan markerar en ny fas i estlandssvenskarnas långa historia på andra sidan Östersjön. För första gången förklarar sig hela folkstammen beredd att bryta upp och återvända till ursprungslandet - förutsatt att detta är berett att öppna sina gränser och dessutom hjälpa till med att utverka utresetillstånd för dem. På omvägar nåddes estlandssvenskarna i november 1940 av glädjebudet att de som önskade komma till Sverige var välkomna. Tyvärr lyckades inte den svenska regeringen att i Moskva utverka utresetillstånd för andra än 110 rågösvenskar.

Även under den tyska ockupationen av Estland åren 1941-44 agerar det förbjuda SOV, denna gång animerat av ockupationsmakten själv. För att underlätta uttagningen av personer vid en eventuell evakuering måste först utrönas vem som kunde klassificeras som estlandssvensk. Undersökningen skulle ske i SOV:s namn och den som uppfyllde alla kriterier fick ett medlemskort i SOV som var avsett att gälla som ett utresetokument.

I Sverige

Redan i mars 1945, kort efter det att huvudparten av estlandssvenskarna anlät till Sverige, återupplivades Svenska Odlingens Vänner. Aktionen understöddes livligt av Estlandsutskottet och av presidiet i den 1940 tillsatta statliga Kommittén för rågösvenskar/estlandssvenskarna.

Om vår förenings verksamhet under alla åren i Sverige vill jag endast ange huvuddragen. Kompletterande upplysningar ges i utställningskatalogens inledande avsnitt.

Det främsta skälet till att den statliga kommitténs ledamöter var angelägna om att estlandssvenskarna skulle ha en egen organisation var nog att de behövde en samarbetspartner som kände de nyinflyttade. Statsmaktens målsättning var att estlandssvenskarna så snabbt som möjligt skulle inordnas i det svenska samhället. Den nya styrelsen för SOV representerade en tydlig kontinuitet med tiden i Estland även om flera ledande styrelseledamöter, bland dem Mattias Westerblom och de två tidigare ordför-

Riksantikvarien Sigurd Curman samordnare av ekonomisk och kulturell hjälp till estlandssvenskarna under 1930-talet. En central gestalt som ansvarade för överflyttningen till Sverige liksom för inordnandet i det svenska samhället. Bredvid honom kuratorerna Ingrid Sjöblom och Sigge Bruce. Småflickorna har inte kunnat identifieras. Fotot taget i Estlandssvenskarnas Hemgård i Gamla Stan i Stockholm. Hemgården var en uppskattad samlingsplats för estlandssvenskarna i Stockholm. Foto: Expressen 30.12.44

andena i föreningen Nils Blees och major Anders Lindkvist, deporterats till Sovjetunionen. Nästan samtliga f d kommunalsekreterare från den gamla hembygden var med i SOV:s nya styrelse och några av dem var också tjänstemän i Kommittén för estlandssvenskarna. Deras sakkunskap var oundgänglig. Många av de nyanlända var i stort behov av hjälp vid inlemmandet i det nya samhället. Genom sina representanter var SOV med i kolonisationsorganet Rågöstiftelsen och i stiftelsen Kustbohemmet som administrerade det estlandssvenska ålderdomshemmet på Ramsö. Det var också representerat i Estlandsutskottet, den kanske viktigaste instansen för utbildningsfrågor gällande ej endast estlandssvenska ungdomar utan också de estlandssvenska folkskollärarna som till övervägande del lyckats rädda sig över till Sverige.

SOV:s roll som sakkunnigt organ blev ännu mer betydelsefullt från och med andra halvåret 1950 då kommittén efter 10 intensiva år upphörde med sin verksamhet.

Tidskriften Kustbon startade redan sommaren 1944 med Estlandsutskottet som utgivare och övertog 1946 av SOV. Vad dessa 55 årgångar i Sverige betytt för bevarandet av den estlandssvenska identiteten kan inte överskattas. Kustbon har även nått landsmän i andra länder, under 90-talet också de få som finns kvar i Estland.

Av stor social betydelse har de av SOV sedan 1946 anordnade sk hembygdsdagarna varit. Flera hundra estlandssvenskar från olika orter i Sverige, någon gång även från avlägsna länder, har årligen samlats för att höra på föredrag, sång, se på utställningar, glädjas åt egna folkdanslag och framförallt för att hålla gamla bekantskaper levande. Hembygdsdagarna har kompletterats av andra typer av sammankomster, av vilka de alltsedan 1970-talet årligen återkommande kyrkodagarna blivit mycket uppskattade.

Estlandssvenskarna var visserligen mentalt förberedda för ett uppbrott men de ville inte försvinna i den rikssvenska folkmassan. Att bevara det estlandssvenska kulturarvet synes ha varit SOV:s viktigaste uppgift. Etablerade vetenskapliga institutioner i Sverige, Finland och Estland har sedan länge kartlagt olika sidor av estlandssvenskarnas folkliga kultur och dessa studier fortsätter. Men det har inte saknats likartade uppgifter för SOV. Föreningen har utgivit samlingsverket "En bok om Estlands svenskar", hittills i fyra separata delar, och ett antal andra böcker och mindre skrifter. Ett givande samarbete har förekommit med Nordiska museet, Lands-

*Ivrarna för ett "allmänt baltiskt-svenskt nationellt uppvaknande".
Hans Pöhl och Johan Nymann.*

målsarkivet i Uppsala, Kungl Gustav Adolfs Akademien, Historiska museet, Riksarkivet och andra institutioner.

Viktiga dokument rörande estlandssvenskarna har genom SOV:s försorg överförts till Riksarkivet där de tillsammans med Kommitténs för estlandssvenskarnas arkiv och andra samlingar, även privata, utgör ett viktigt underlag för studier av estlandssvenskarnas skiftande historia. SOV har även haft ambitionen att grunda ett eget arkiv omfattande bl a filmer och ett stort antal fotografier. Dessutom har föreningen samlat bruksföremål och textilier av olika slag som bildar en permanent utställning i föreningens egna lokaler.

Varje förening måste sörja för tillväxten när de ursprungliga medlemmarna upphört att vara aktiva. Under 1980-talet tillkom en ungdomsavdelning inom SOV som av praktiska skäl bildade en självständig förening kallad Svenska Odlingens Nya Generation (SONG). Den är nu på väg att förenas med SOV.

En helt ny uppgift för SOV har tillkommit sedan Estland ånyo befriats från främmande ok. Föreningen har engagerat sig i flera projekt i den forna svenskbygden. Men svenskheten i Estland i dess forna form kan självfallet inte återupplivas.

De två SOV-epokerna

Att söka göra jämförelser mellan de båda SOV-epokerna är föga fruktbart. De har få beröringspunkter. SOV:s viktigaste uppgift i Estland, att utveckla

och bistå den hotade svenskheten, har i Sverige bortfallit. Allt som har att göra med utbildning, materiell välfärd, hygien, föreningsväsen etc kräver ingen kamp längre, det kan bara anammas. Helt andra är också de yttre levnadsvillkoren under de båda epokerna. Den tidigare landsortsbefolkningen har blivit stadsbefolkning. Den av Rågöstiftelsen och SOV planerade jordbruks- och fiskarkolonisationen var mer eller mindre misslyckad.

Inflyttningen till tätorter framför allt Stockholm med omnejd, har haft det goda med sig att den temporärt avbrutna gemenskapen kunnat återupptas - något som främjat SOV:s ambitioner. Man skulle kunna tro att närskapet underlättat bibehållandet av de gamla dialekterna, de som fick Vilhelm Lundström att uttrycka sig sålunda: "Troheten hos dessa fattiga glömda svenskar mot sitt stackars språk, som föraktades runt omkring av tyskar, ester och ryssar, är något av det beundransvärdaste i vår svenska folkstams historia". Men, den allestädes närvarande rikssvenskan har, naturligt nog, blivit det allenarådande språket, åtminstone för den yngre generationen.

Svenska Odlingens Vänner har aldrig varit en förening rik på medlemmar. Men dess roll har varit mångfaldig, särskilt i Estland. SOV kan sägas ha varit stammens ansikte utåt. Det är svårt att veta hur utvecklingen skulle ha fortgått i Estland utan SOV. I Sverige har dess roll varit att bana väg för allt det nya och samtidigt slå vakt om det förgångna. □

SAMTLIGA FOTOGRAFIER NILS LAGMAN

En dag att minnas:

Svenska Odlingens Vänner 90 år

Jubileumshögtiden i Barocksalen på Statens Historiska Museum söndagen den 14 februari 1999.

Den ståtliga Barocksalen i Historiska museet gav en högtidlig inramning. Nedan: Stockholms biskop Caroline Krook, Sven Salin och organisten Roland Forsberg. Brigitta Magnéli-Lorentz framförde jubileumsprologen med stor inlevelse.

Ett antal inbjudna talare, flera ledande estlandssvenskar, många åhörare och ett digert program - se där: en förutsättning för en lyckad jubileumshögtid. En minnesvärd dag var just vad det blev. SOV:s ordförande Sven Salin öppnade högtiden med en tillbakablick; ända från Johan Nymanns vision för en estlandssvensk förening så som han tecknade ned den i sin dagbok den 4 januari 1907, via det officiella grundandet den 6 februari 1909 på Bysholms herrgård och en översikt över SOV:s öden som förening under Estlands självständighetstid, den svåra tiden under kriget och fram till den nya tiden i Sverige. De inbjudna gästerna och alla åhörarna hälsades sedan välkomna.

Roland Forsberg spelade på orgeln

folklig koral upptecknad efter Eva Heideman från Rickul "Nu haver denna dag". Valfunnet sjöngs sedan psalm 470: "O Gud, vår hjälp i gångna år, Vår framtids hopp och frid,..." Stockholm biskop Caroline Krook höll en betraktelse över Fastlagssöndagens text och läste den bön över Estonia som ärkebiskop K G Hammar sänt ut.

Efter unison sång (psalm 59) läste Brigitta Magnéli-Lorentz den Jubileumsprolog som Sven Ahlström från Ormsö skrivit speciellt för denna högtid. "I skydd av Hansans fred kom svenska män och kvinnor över havet och slog sig ned på Estlands kust och öar...". Så började denna text som i en finstämd ton beskrev den estlandssvenska befolkningens liv under 700 år i Estland. Så följde den vackra dikten "Barndomsminnen" av Sven Ahlström. En tröst i den svenska storstadens utkant fick föra lyssnaren tillbaka till barndomens trots alla begränsningar så idylliska Ormsö.

Inger Davidsson, ordförande i Riksdagens Kulturutskott, höll ett anförande där följande minnesvärda ord etsades in hos undertecknad: "Det är en ärevärdig förening som jubilerar. Bara det faktum att föreningen (SOV) levtt och haft växtkraft under så lång tid visar att behovet av att måna om sina rötter är starkt. Det är ju också förutsättningen för att stamman och kronan skall bli livskraftiga." Inger Davidsson talade sedan bl.a. om estlandssvenskarnas erfarenheter som minoritetsgrupp i Estland och drog paralleller till motsvarigheter i Sverige idag. Ove Pettersson sjöng en sång, "Nu faller natt över havet", ackompanjerad av Viveca Mickelin.

Elmar Nyman höll det stora Jubileumsanförandet. Eftersom detta tal återfinns här i Kustbon skall det endast framhåvas att det knappast går att ge en mer översiktlig historisk bild av SOV:s

90-åriga existens än så här. Från att ha grundats som en direkt aktion för att rädda estlandssvenskarna undan att fullständigt assimileras bland övriga folk i det tsarryska Estland blev det en livaktig kulturförening med ett enormt ansvar för en hel liten folkstams väl och ve under skiftande 1900-talsöden. Hur betydande blev ändå inte din historiska roll du lilla förening! För framtiden gäller enligt Elmar (och SOV:s stadgar): Att föra vidare det estlandssvenska kulturarvet är SOV:s viktigaste funktion. Ove Pettersson (sång) och Viveca Mickelin (piano) framförde Gösta Nystroems tonsättningar av Edith Södergrans "Nocturne" och Hjalmar Gullbergs "Havets visa".

Innan Sven Salin skulle komma att ge sitt avslutningstal hölls tre hälsningsanföranden. Först ut var Estlands ambassadör i Sverige, Andres Unga. Unga höll på god svenska ett kort tal över temat: "Historiens timglas - där det under 700 år samlats gemensamma sandkorn för ester och estlandssvenskar". Till sin exil i Sverige förde de som flydde 1943-44 livsviktiga skärvor från Estland. Skärvor som återspeglade den fria solens reflexer och nu likt pusselbitar skall fogas ihop. Estlandssvenskarnas återkomst har återgivit det unga Estland en del av sitt minne tillbaka. Smärtsamt men nödvändigt påminns esterna om hur en ockupationsmakt hade våldfört sig på kustens folk. För återbördandet av detta ett lands minne tackade ambassadör Unga de närvarande.

Sveriges ambassadör i Estland, Elisabet Borsiin Bonnier talade mycket personligt om sina upplevelser av ett halvt år som ambassadör i Tallinn. Spårren av den gångna närvaron av en svensk stormakt i landet, syns överallt i dagens Estland. Vidare betonade ambassadör Borsiin Bonnier det ansvar estlands-

Ovan: Elmar Nyman håller det stora jubileumsanförandet. Nedan Inger Davidsson i samspråk med Elmar Nyman. Estlands ambassadör Andres Unga höll ett kort tal på svenska. Sveriges ambassadör i Estland sedan ett halvår Elisabet Borsiin Bonnier berättade om hur förvånad hon blivit över hur många som talar svenska i dagens Estland.

Generalsekreterare Lennart Limberg från Sverigekontakt har Göteborg som bas. Thomas Lorentz har nu svarat för ännu en välplane-rad jubileumshögtid i SOV:s regi. Här tillsammans med dottern Eva Lorentz i vacker runödräkt. Nedan Sven Ahlström, som författat vidstående jubileumsprolog. Ove Pettersson med estlandssvenska rötter sjöng till ackompanjering på piano av Viveca Mickelin.

svenskarna nu har för framtiden som brobyggare när de återkommer som jordägare i landet igen.

Riksföreningen Sverigekontakts generalsekreterare Lennart Limberg påminde i sitt tal om de parallella liv som Sverigekontakt och SOV har levt. Wilhelm Lundström fick den första idén till en förening för alla svenskar i världen just i Estland; vid ett besök på Nuckö sommaren 1892. Allt sedan dess har Sverigekontakt tagit ett stort ansvar för estlandssvenskarna. Ekonomiskt stöd till skolor, lärarfortbildning och folk-upplysning är delar av detta ansvarstagan-

Innan "Modersmålets sång" traditionellt fick avsluta denna högtid tackade Sven Salin alla de medverkande och delade ut några gåvor. Så påmindes också alla de närvarande om de seminarier om olika teman som hålls i SOV:s regi på Roslagsgatan under våren och sommarens jubileumsaktiviteter på olika platser i Estland. Denna fina högtid i den ståtliga Barocksalen i Historiska Museet var därmed över även om många fortsatte ned till Museets kafeteria för en kopp kaffe och en stunds småprat.

På plats för Kustbon:
Jörgen Hedman.

Prolog

Svenska Odlingens Vänner/SOV 90 år 1999

I skydd av Hansans fred kom svenska män och kvinnor över havet och slog sig ner på Estlands kust och öar. De kom från Gotland, Nyland, Sörmland, Uppland - ett ungt och oförväget folk som tjänat bröd för dagen hos en bonde.

Man brände sly och förna, man byggde hus och ly och slet långt mer än någonsin - men åt sig själv och åt de sina. Nybyggarandan spred sig med sitt folk och talades på Dagö och på Mon, på Nuckö, Ormsö, Rickul, Runö, Ösel och längs hela kusten mot nordost. Tolv tusen människor som mest har haft sin egen svenska som sitt modersmål i byn men rikssvenska i sin kyrka.

I sju århundraden bevarades de svenska målen, trots krig och pest och adelsmakt och frihetsdrömmen blev blott dröm, ty börden blev den rätt som ställde folket under fogdevælde.

Ett folk med språkgemenskap vaknar upp och blir en kraft till samling först när jämvikt uppstår mellan överhet och undersåtar. För estlandssvenskarna kom märkesåret 1909 när några mycket unga män som motvikt emot större språk beslöt att bilda en förening - SOV - Svenska Odlingens Vänner. Man ville väcka liv i svenskan som den talades och skrevs vid denna tid i Sverige. Fullt skydd ger blott den goda staten. O:et står för skolgång, bildning och kultur.

Med SOV som centrum växte frukter ljuvare än någon kunnat ana. SOV och Svenska Folkförbundet i samverkan blev den källa ur vars flöden Kustbon föddes som trots åttio fyllda är ett blad, en skrift i tiden, som ej mist sin folkliga förankring. Ömsom tunn och ömsom tjock har den betjänat läsarna i goda som i onda tider. Den blev från starten kraften vilken ingjöt mod och gav det svenska röst i ett imperium i förvandling och försvagning. Då som nu är tidningen en länk av oersättligt värde mellan människor som bor på skilda orter. Rikssvenskan blev den plattform för de unga bildningshungliga som sökte in vid seminarier antingen i Sverige eller svenska Finland. De återvände hem som lärare med rätt att undervisa. Rikssvenskan blev nu undervisningsspråk på alla orter och i alla klassrum. SOV stod bakom öppnandet av Birkas folkhögskola med en agronom från Sverige som dess rektor. Snart tillkom även ett gymnasium i den från medeltiden kända mötesplatsen Hapsal. Det fylldes snart med ungdom från vår splittrade bosättning utmed kusten och från öarna. Från Sverige kom rikssvenska akademiker som lärare. SOV och folket i dess närhet blev kontaktorgan. Svensk bildning hade återvänt för första gången sedan stormaktstiden.

Sven Ahlström
14 februari 1999

Ledaren

Forts fr s 2.

två länder som ligger så nära varandra och har så mycket gemensamt, förhoppningsvis kommer detta också i större utsträckning att engagera den yngre generationen för de gemensamma angelägenheterna.

Ordföranden i Riksdagens Kulturtutskott Inger Davidsson berättade att hon ofta brukade använda esterna och estlandssvenskarna som två bra exempel på invandras integration i det

svenska samhället och samtidigt behålla sitt språk och sin kulturella egenart. För esterna har den estniska skolan och språket haft en avgörande betydelse. För estlandssvenskarna har SOV spelat en betydelsefull roll som sammanhållande länk med möten, hembygdsgårdar och med Kustbon. Bara det förhållandet att föreningen överlevt i 90 år tyder på livskraft och existensberättigande. Hon betonade också betydelsen av att vårda sina rötter och bejaka sin kulturella egenart för att en folkgrupp skall kunna behålla sin egenart och sin självkänsla. Just detta har varit en av SOV:s viktigaste uppgifter genom åren.

På sätt och vis har det blivit lättare att söka sina rötter genom att Estland nu öppnats för omvärlden. Likafullt står SOV inför en stor utmaning nu att förmå den yngre generationen att bevara och vårda det estlandssvenska kulturarvet. Förslaget om samgående mellan SOV och SONG är ett led i dessa strävanden. Det vill till att detta lyckas om SOV - enligt Inger Davidssons förhoppningar - skall kunna vara en förebild för strävandena att bevara svensk kultur i andra delar av världen.

Sveriges ambassadör i Estland Elisabet Borsiiin Bonnier vittnade om hur hon under sin korta tid som ambassadör överallt stött på spår av estlandssvenskarnas och SOV:s betydelse. Överallt talar man svenska, i ministerier och förvaltningar, på banker och på universitetet i Tartu, i Birkas och i Hapsal - särskilt bland unga människor. Naturligtvis kan inte SOV ensam ta åt sig äran för att så många människor idag talar svenska i Estland, men säkerligen har SOV spelat en stor roll för svenskundervisningen i Birkas och Tallinn och på andra håll. Estlandssvenskarna, SOV och hembygdsföreningarna har också haft stor betydelse för uppbyggnad av kyrkor och gravgårdar i svenskbygder-na och i Tallinn och för uppbyggnaden av ett estlandssvenskt museum i Hapsal. För Elisabet Borsiiin Bonnier var det ändå viktigare att betona framtiden. I det framtida europeiska samarbetet kommer Sverige och Estland att behöva varandra - särskilt när Estland om några år blir medlem i EU. I detta samarbete kan estlandssvenskarna - särskilt den yngre generationen spela en viktig roll. Detta innebär återigen en stor utmaning för SOV - eller snarare den nya sammanslagna föreningen bestående av både ungdomar och äldre - att utgöra en brygga mellan Sverige och Estland.

Jag skall inte närmare beröra Elmar Nymans jubileumsanförande. Låt mig bara ankyta till överflyttningen av estlandssvenskarna till Sverige sommaren och hösten 1944. Då utgjorde ett medlemskort i SOV utresebiljett ur Estland - fastän föreningen egentligen var förbjuden. "Undra på att föreningen då fick många medlemmar!". En sådan betydelse kommer föreningen kanske inte i framtiden att få. Men föreningen kan ändå spela en stor roll som en brygga mellan Sverige och Estland, mellan estlandssvenskarna både i Sverige och i Estland oavsett om de är organiserade i Samfundet för Estlandssvensk Kultur (SESK) eller inte.

Låt oss manifesteras vår sammanhållning och vår gemensamma kultur genom att delta i jubileumsfirandet både i Sverige och i Estland, i seminarier, hembygds- och kyrkodag och julfest och inte minst i jubileumsresan till Estland i slutet av juli.

Låt oss genom vårt jubileum skapa en brygga mellan generationerna - och till framtiden.

Sven Salin

Jubileumsfirande i Estland sommaren 1999

SOV arrangerar i samarbete med hembygdsföreningarna en gemensam resa till Estlands svenskbygder sista veckan i juli. Vi hoppas och tror att många är nyfikna på att besöka alla platser där det funnits, och till viss del fortfarande finns, estlandssvenskar. Under en veckas tid kommer vi därför ordna utflykter som hembygdsföreningarna ansvarar för.

PROGRAM

25 juli Heldag i Reval

Gudstjänst med biskop Caroline Krook samt kyrkkaffe i S:t Mikaelsskyrkan. Kvällskoncert i S:t Mikaelsskyrkan. Övernattning i Reval.

26 juli Avresa till Dorpat med buss

Vi besöker den största utställning om estlandssvenskar som någonsin gjorts. Ansv: Jutta Holst. Därefter med buss till Hapsal för övernattning.

27 juli Heldag på Nuckö

Ansv: Bertil Nyman, Rickul/Nuckö hembygdsförening. Gudstjänst i Nuckö kyrka, invigning av minnessten, kransnedläggning vid Johan Nymanns sten. Besök i Nuckö prästgård, Elmar Nyman berättar. Lunch på Birkas. Besök i Lyckholm, Bysholm, Sutlep och eventuellt Pasklep. Övernattning i Hapsal.

28 juli Heldag i Rickul

Ansv: Lennart Strömkvist, Rickul/Nuckö hembygdsförening. Gudstjänst i Rosleps kapellruin, blomsterhyllning vid Mats Ekmans grav samt minnesstenen. Lunch i Roosta stugby. Rundtur till Spithamn, Derhamn, Höbring, Gambyn och Klottorp. Övernattning i Hapsal.

29 juli Heldag på Ormsö

Traditionellt firande av S:t Olof. Ansv: Maria Gilbert, Ormsö hembygdsförening. Rundturer på Ormsö: Sviby, Magnushov, Förby, Saxby, Kärrslätt. Gudstjänst i Ormsö kyrka, kransnedläggning vid Hans Pöhls minnessten. Lunch i Rumpo.

Musikgudstjänst i Ormsö kyrka alternativt promenad/rundtur. Utställning och tal i Hullo skola. Musik och dans på festplatsen i Hullo. Övernattning i Hapsal.

30 juli Alt 1. Heldag på Ormsö

125-årsjubileum av L J Österbloms verksamhet på Ormsö. Ansv: Lars Algot Lindström, Ormsö hembygdsförening. Återinvigning av L J Österbloms sten vid Kärrslätts bönhus. Minnesstund vid minnessten vid Ormsö kyrka. Gamla filmer visas i Folkets hus, bl a Österblomfilmen. Friluftsgudstjänst vid Betania i Rälby. Övernattning i Hapsal.

30 juli Alt 2. Heldag på Odensholm

Ansv: Valter Erkas, Odensholms byalag. Med båt från Derhamn. Visning av kyrkoruinen med nyresta minnesstenar, gamla kyrkogården och andra intressanta platser.

31 juli Heldag i Hapsal

Besök på Aibolands museum. Ansv: Göran Hoppe. Konsert i Domkyrkan. Middag med underhållning i restaurang Kuursaal. Övernattning i Hapsal.

1 aug Alt 1. Buss till Vippal och Korkis

1 aug Alt 2. Heldag på Nargö

Ansv: Margit Rosen-Norlin, Nargöföreningen. Rundvandring, visning av kapellet.

1 aug Alt 3. Heldag på Rågö

Ansv: Arnold Lindgren, Rågöföreningen. Rundvandring, visning av kapellet.

RESFAKTA

Avresa 24 juli

Med Estonian Air
Avgång 8.50
från Arlanda

Ankomst 24 juli
10.45 till Reval

Övernattning i Reval

Lokala tider.

Med Estline färja

Avgång 18.00
från Frihamnen, Stockholm

Ankomst 25 juli 9.30
till Reval

Hemresa 1 augusti

Lokala tider.

18.35 Avgång flyg (ankomst Stockholm 18.50)

19.00 Avgång färja (ankomst Stockholm 8.30 den 2 aug.)

Paketpris färja

3300 SEK

inkl hytt, hotell,
frukost, busstransf
inkl hotell, frukost,
busstransfer

Paketpris flyg

4800 SEK

Utflyktspriser: ca 175 SEK per utflykt inkl buss, lunch, kaffe
Utrustning till öarna: God kondition och äventyrlust.
Bra skor, kläder anpassade till väderleken.

Anmäl er så att vi kan planera för bussar och mat. SOV har bokat in ett begränsat antal platser på dels färjan, dels flyget samt hotell i Reval och Hapsal.

Anmälningsblanketten skall skickas till SOV:s expedition, Roslagsgatan 57, 113 54 Stockholm, eller faxa 08-612 77 85.

Sista anmälningsdag är 30 april 1999.

Anmälan är bindande.

SOV anlitar resebyrå Haapsalu Travel Service som ger oss professionell hjälp och bra rabatter. Önskar du ytterligare information om researrangemanget svarar de gärna på dina frågor. Frågor som rör utflykterna besvaras av respektive kontaktperson i hembygdsföreningarna.

Programmet är preliminärt, vi reserverar oss för eventuella ändringar.

Haapsalu Travel Service

Karja 5, 90502 Haapsalu. Tel (372 47) 45 037, 45 252.
Fax 44 335. E-post: travel@webs.ee

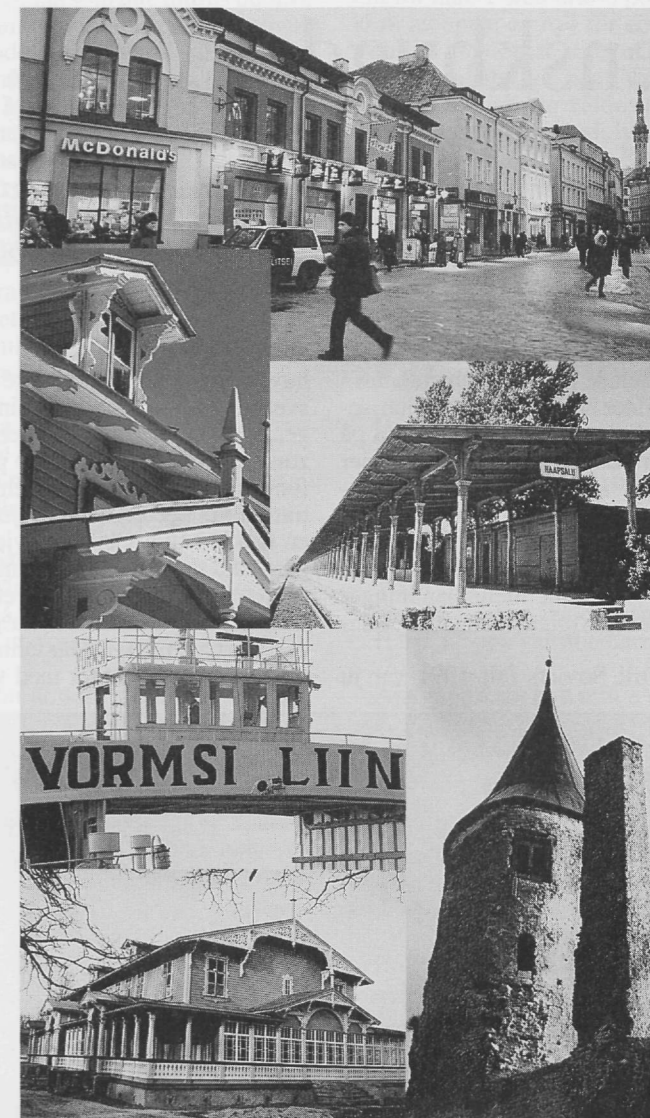

FOTO: PETER NYLANDER

Sovjetmilitärens baser i den estländska svenskbygden. *Av Göran Hoppe*

Kustbon publicerade under 1997-98 i tre delar en lång artikel under temat Sovjetmilitären i svenskbygden. Den här publicerade kartan utgör avslutningen på artikeln och vill ge en överblick över den sovjetiska militära närvaron samt de spår den avsatt.

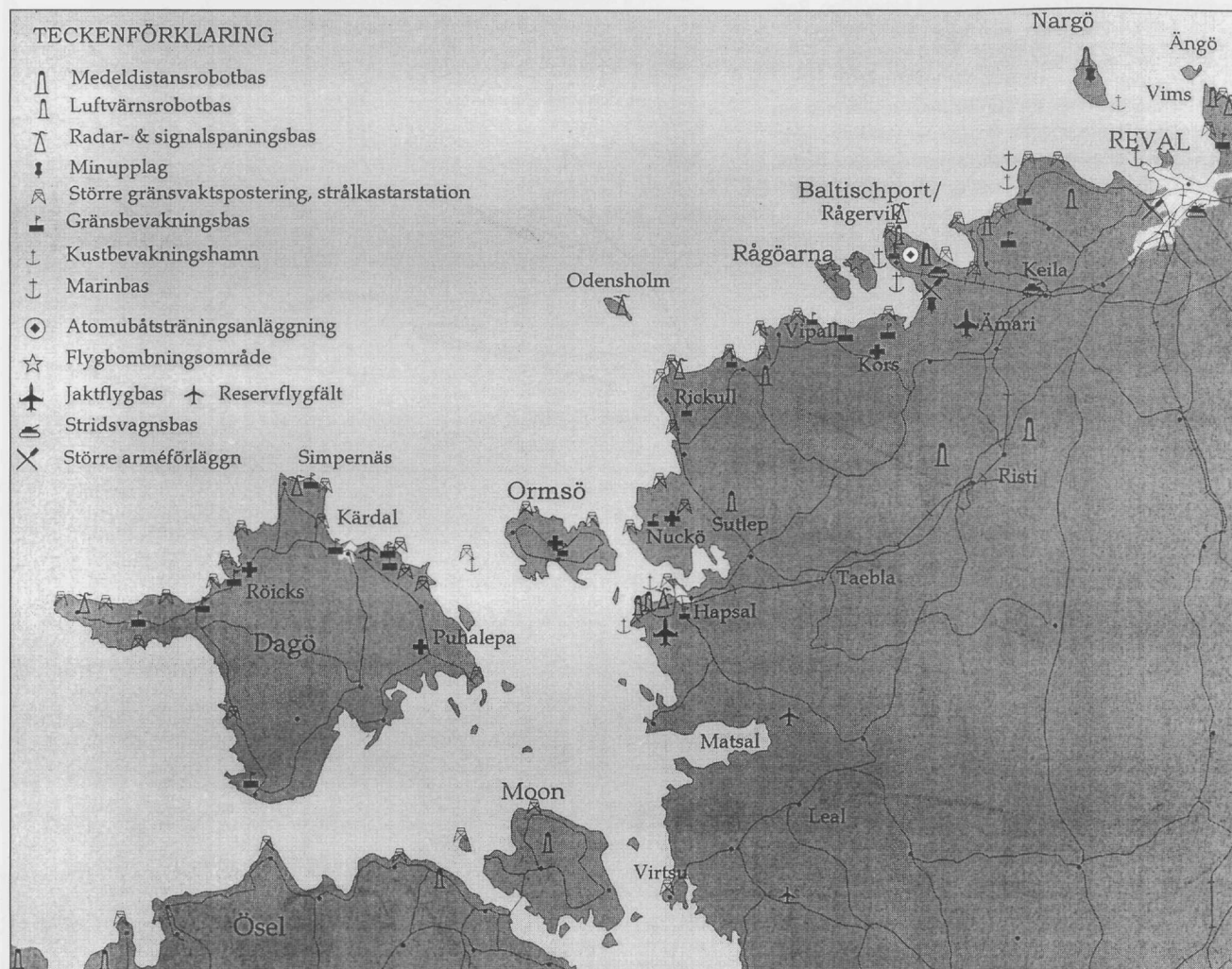
I den tredelade artikeln behandlades i text och bilder hur en stegvis militarisering ägt rum, hur de tidiga baserna på herrgårdar och i byar ersattes av mer permanenta anläggningar, hur gräsflygfält byttes ut mot riktiga flygbaser med landningsbanor så långa att de skulle kunna fungera, inte bara för jaktplan utan också för mellanlandningar av trupptransportplan på väg mot Skandinavien.

Fram till Sovjets fall 1991 var ju

huvuddelen av den tidigare estlands-svenska bygden mer eller mindre härta-gen - den utgjorde sovjetimperiets grän-zon mot Nato som till varje pris skulle försvaras mot ett angrepp och mot infil-tration via agenter; den utgjorde också en tänkbar flyktväg för sovjetmedbor-gare som önskade sig en annan tillvaro än den som Stalin och hans efterföljare hade att erbjuda. Allt detta gjorde att baserna blev många. Här fanns förlägg-ningar för gränsvakter med vissa mel-

lanrum, däremellan mängder av vakt-torn, strålkastarstationer och små be-tongstenskurer med telefoner, genom vilka de mobila patrullerna längs strän-derna kunde ta kontakt med sina baser. Många mil av "Guldstrand", norra de-len av Nucköhalvön, längs Rickulls stränder, förbi Neve och Vipall löpte den harvade strandremsan med sand där det genast syntes om någon gått ned till den förbjudna stranden eller - än värre - landstigit från en båt! Detta var inrikes-truppernas - KGB - domäner.

Den sovjetiska krigsmakten - inklu-sive Röda Armén - var inte mycket mindre väl representerad. Allra störst var koncentrationen på Packerort inklu-sive den hemliga staden Paldiski - rågöbornas Rågervik. Här fanns flera robotbaser, ubåtsbas, en bas för vanliga marinfartyg, en anläggning för utbild-ning av atomubåtsbesättningar inklu-sive två fungerande kärnreaktorer, amfibiestridsvagnar, en jaktflygbas vid Ämari och så vidare. Även runt Hapsal stod militären stark. Flygbasen vid Ungershove - Linden - kompletterades med ett par luftvärnsrobotbaser, en radar-bas vid den gamla svenskbyn Pulape, staber inne i staden och annat. På öarna Ormsö och Dagö var däremot militä-rens närvaro mindre dominerande. Ormsö hade under senare tid endast gränsvakter i olika posteringar, Dagö därutöver enbart ett antal radar- och

signalspaningsstationer och en mindre marinbas. Luftvärnsrobotarna fanns däremot i rikt mått på Ösel och Moon. Kärnvapenbärande medeldistansrobotar var baserade längre in i landet, i Risti, Nissi och vid Packer. I samband med att avtalen om kärnvapenedrustning ingicks med USA kom bl.a. basen i Pirsal (Risti) att läggas ned.

Öarna längs nordkusten hade sovjetmakten krävt som baser redan 1939 och med avbrott för den tyska ockupationen 1941-44 hade man på ett eller annat sätt kontrollerat dem därefter. Odensholm, starkt besatt 1940-41, hade vid sovjet-samhällets sammanbrott endast en signalspaningsbas - spåren av tidigare militär verksamhet där var dock förfärande. Rågöarna, i någon mån bebodda fram till tidigt 60-tal, blev bombmål för det sovjetiska marinflyget som där övade angrepp på Västeuropa, Nargö hade begåvats med både en robotbas i norr, ett minförråd och en mindre marinhamn. Situationen var likartad på de tidigare svenskbefolkade öarna längre österut såsom Ulsö och Ramö.

Sovjetmilitären och gränstrupperna försvann successivt från svenskbygden under åren 1991-95. Den stora utflyttningen skedde 1993-94, men ända fram till september 1995 fanns trupper i Rågervik, för att bevaka Rysslands del av atomubåtsträningsanläggningens dekommissionering. Uttåget innebar, som alla som besökt svenskbygderna på 90-talet vet, inte att de militära spåren var borta. Överallt fanns mer eller mindre förfallna kasernbyggnader, vaktorn, sprängda robotgarage, fordonsverkstäder, hangarer och stabsbyggnader. Miljön runt de sovjetiska baserna var heller inte så uppmuntrande. Decennier av oljeutsläpp, robotbränsleläckage och okontrollerad sopslängning hade satt sina spår.

Några år senare är det fortfarande lätt att se var sovjetmakten hade sina baser i Estland. Vissa mindre rivningsarbeten pågår, t ex på flygbasen vid Hapsal och i Rågerviks stad, den stora stridsvagnsbasen vid Kajal (Keila) har sprängts och faktiskt till stora delar fraktats bort. På en del håll har man återanvänt baserna; så är ett tidigare kasernområde vid Sydhamnen i Rågervik idag bas för Baltbat - den estniska delen av de baltiska fredsbevarande styrkorna, flygbasen Ämari används av det estniska försvaret - det har talats om att göra charterflygfält här småningom, gränsvaktsförläggningen i Bergsby i Rickull har övertagits av det estniska gränsskyddet och den motsvarande i Pasklep på Nuckö disponerar nu Paskleps folkhögskola.

Att röja efter sovjetmilitären är en uppgift som kostar många miljarder och Estland kommer inte att klara detta ekonomiskt - till delar inte heller tekniskt - på många decennier. Situationen är densamma i hela Öst- och Centraleuropa, men sannolikt värst inom det f.d. Sovjet. Det vore rimligt om EU anvisade

Ätsve Mats

Ätsve Mats' (Mats Ekman, f.12 mars 1865, död 13 mars 1934) nedtecknade produktion är inte särskilt omfattande. De flesta av hans dikter finns återgivna i Kustbon (1973:1). Det är därför roligt att hitta sådana som inte hittills publicerats. Framlidne Alexander Tegelberg, som kände Ätsve Mats väl, har nedtecknat några "lajkar" som han sannolikt hört Mats "traldra" vid något bröllop eller annan festlighet. Tegelberg har nedtecknat dem ur minnet och skickat

dem till landsmålarkivet i Uppsala (ULMA), som gett mig tillstånd att kopiera dem.

Under jubileumsåret 1999 kan det vara befogat att erinra sig Mats framför allt för hans opretentiösa poesi, som ju kom att spela en roll för den estlandssvenska ungdomen. Elever från Birkas och Hapsal älskade den. "Ja minns han fagor tien tå alt var vålde stort..." blev ett slags estlandssvensk lystringssång.

Elmar Nyman

Påsksången

Glara påsk ja får nöh änska
Riftet rät opa nokasvänska.
Piltiken gjord här lite spas
Måla ägg å fagran has.

Måla hen mä mike ongar,
Hase bära ägge-ponggar.
Heh hålls nöh te påskes minne
Å går glatt e ongdomsinne.

Norstäl brukas mä grensakar
Tär är välngen änt så hlakor,
Bet å gurk får man e disken,
Änt itor man mair tår saltfiskan.

Morar är dor riftet mängar,
Nora stakat, somlar långar.
Mora hon ska kok å båka
Sket om allt å nåte våka.

Mora får änt spåra meda,
Hån ska såndan mä kok feda,
Hån ska ställ mä fälk å kriar
Hänars arbet har mång siar.

Ongdomslaiken

Lits huss ajn står här å sjongor
Om sin mann, tå han var ongor,
Huss n kaffa, huss n dansa
Å tå en såndan had ni vamsa.

Han var fagror, han var snälldor,
Ilakator var n änt häldor,
Kam te me, klaiv opp opa trappa
Å huss n änt opa dånna klappa.

Såndan brukaen gå ätt bien,
Tikol fick ja tå mä sien.
Han had späl n unde armen,
Härta klappa varmt e barmen.

Ajn gång kam han mitt e nåte
Å stack musan ör vägge-såte.
Tå sja språka n fart gärm vägge
Å ba me känn ut ätt skägge.

Ajn gång blai ja just å-rädda,
Toke vild mä me e bädda.
Men som ja laj spjan mä fota,
No blaj pojkens failn bota.

Baket kamm en in ätt stue,
Spjanas satt än klart e hue.
Heh var baket vålde lenge,
Äiskes lapp en krok om senge.

medel till ett stort biståndsprogram för att skaffa bort baser och föreningar inom en tioårsperiod - det är inte rimligt att invånarna i de tidigare ockuperade områdena - inklusive Estlands svenskbygder - skall tvingas leva bland de hemska lämningarna av en tid som på andra sätt ändå lämnat trauman av en sort som få kommer över.

Kartan visar de olika baser som fanns från Vimshalvön i öst till Köpuhalvön på Dagö i väst. Den ger en tidsbild från 1980-talet, det fanns baser på andra håll tidigare men de har inte lämnat så permanenta spår i termer av bebyggelse och miljö. Kartan bygger på olika källor, grunden är den inventering som estniska miljöministeriet genomfört och som jag fått tillgång till genomvänt tillmötesgående därifrån. För Packerortområdet inklusive Rågöarna baseras

kartan, liksom artikeln på dels de inventeringar som genomförts i samband med dekommissioneringen av atomubåtsträningsanläggningen i regi av den internationella expertgruppen PIERG, dels de miljöinventeringar som Ekologiska och Geologiska instituten i Reval genomfört på estniska regeringens uppdrag av respektive Rågöarna och Packerort. Liknande undersökningar på Odensholm och Nargö har också använts.

Jag vill särskilt tacka följande personer för hjälp med information för mina sammanställningar: Hugo Tang, estniska miljöministeriet, Alvar Östman, SiP - Swedish International Project, Kurt Olofsson vid SSI samt Mati Punning och Urve Ratas vid Ekologiska institutet, Reval. För att jag fått använda olika bilder i artikeln vill jag tacka Tiina Peil och Alvar Östman. □

Vykort från svenskbygden

Peter Nylander

På 30-talet brakade det loss. Då började turisterna besöka svenskbygden i Estland. De ville skriva vykort och sådana producerades i ofantliga mängder för riktigt populära ställen som Hapsal och Pärnu. Från Ormsö och Nargö finns det inte riktigt lika många men dock mycket jämfört med andra ställen i svenskbygden. En av världens största samlingar vykort från nordvästra Estland hittar jag i Skarpnäck några tunnelbanestationer från Slussen. Där bor Johan Löfstedt med sin estniska fru och deras barn.

Varken Johan eller hans föräldrar har några rottrådar i Estland. Hur kommer då sig detta intresse för vårt grannland?
- Jag har en kompis som är est och han intresserade mig för landet och vi var där redan i samband med att Estland blev fritt och på den vägen är det, förklarar Johan.

Hans samling uppgår till cirka 2000 kort varav över hälften är från Johans favoritstad, Hapsal. Många av korten är svartvita foton, en del är handkolorerade och några är tecknade. De flesta är från 20-30-talet, men just från Hapsal finns också många äldre från tiden runt sekelskiftet.

En vykortssamlare ser saker vi andra inte ser.

- Bortsett från motivet handlar det om vem som tagit fotot, vem som givit ut det, om det ingår i någon serie, om det finns i olika varianter, om det kanske innehåller någon intressant text eller har någon speciell historia, säger Johan.

Ett av hans mest säregna kort är ett som skrivits på svenska i Hapsal på 20-talet och sedan skickats till Valparaiso i Chile för att till slut fara tillbaka över Atlanten och hamna i Stockholm och sedan i ett album i Skarpnäck. Fascinerande eller hur?

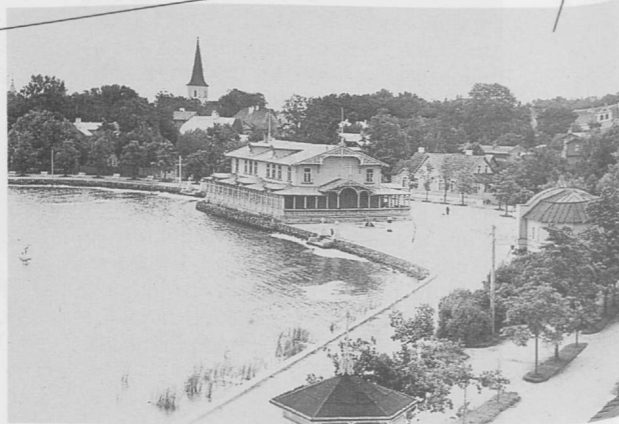
På detta uppslag kan du kika på några kort ur Johans digra samling. Har du själv några kort från svenskbygden är han säkert intresserad av att titta på dem. Han träffas på telefon 08-93 91 83.

Dagö
Röiks kyrka är kanske den kyrka på Dagö som mest förknippas med Svenskbyborna.

Runö
Här Eiffels berömda fyrkonstruktion. Kortet förmodligen från 20-30-talet.

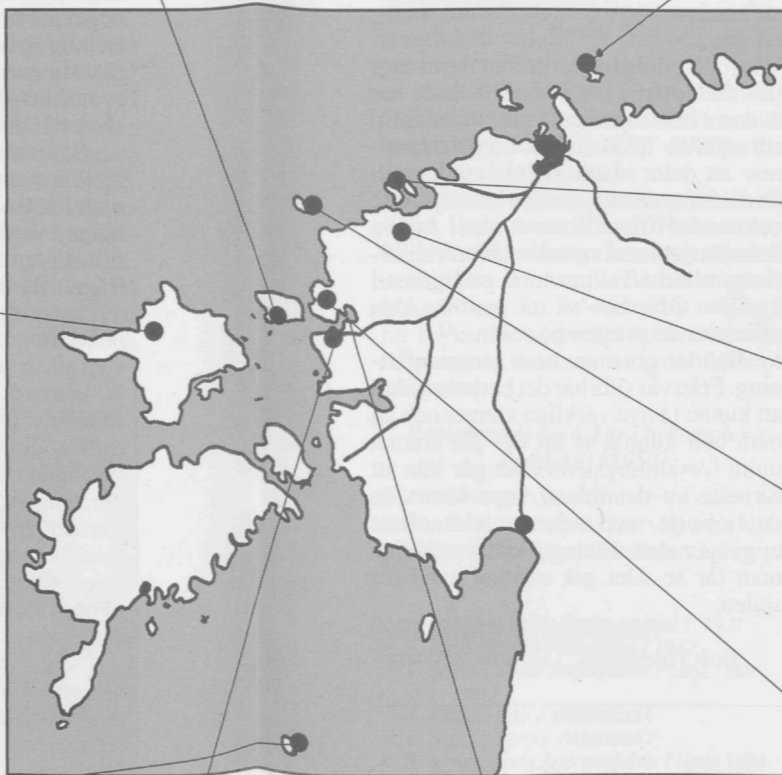

Hapsal
Kursalen fotograferad från taket på Villa Fridhem. Längst ute till vänster syns en liten prick i vattnet. Det är en isbjörn! Konstnären Havamägi hade onekligen humor. Han hade också gjort en pingvin med paraply, svamp- och säl-skulpturer som prydde staden. Nere vid Afrikastranden fanns också en krokodil i naturlig storlek. Ett Haidiki-kort tryckt i Narva troligen tidigt 30-tal.

Ormsö
Från Ormsö finns rätt många vykort. I Hullo fanns ju flera pensionat med skrivsugna sommargäster. Detta lite ovanliga kort visar den mycket fint arbetade glasverandan med spegeldörr och vackra paneler som hör hemma i prästgården.

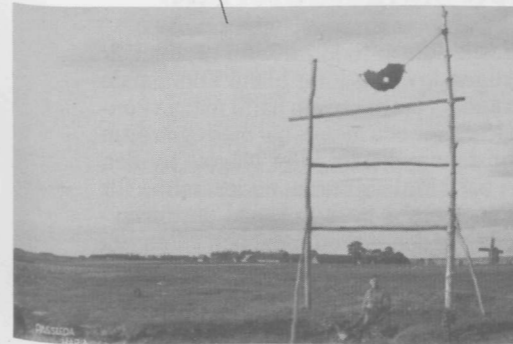
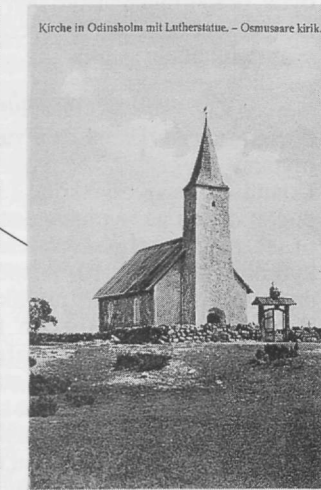
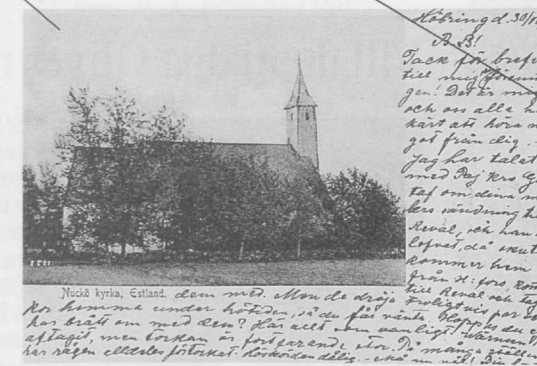
Nargö
Här ljugs det över staketet. Kortet från 1929 utgivet av Parikas i Tallinn. Från Nargö finns relativt många vykort. Förmodligen var det vanligt med turister från den närbelägna huvudstaden.

Rågö
Så här fridfullt ville fotografen att det skulle gå till på Rågö. Mannen lagar nät och kvinnorna verkar sysselsatta med något mejerigöromål.

Vippal
Vykort från Vippal är ovanliga. Här är i varje fall ett som föreställer några byggnader invid en flod.

Harga, Nuckö
Vad kan detta vara? Kortet är skrivet 1942 under den tyska ockupationen, frimärket på baksidan föreställer därför Hitler och beloppet är 6 pfennig. Fotograf är välkända J. Grünthal från Hapsal.

Nuckö kyrka
Kortet är skickat till Hans Pöhl som då bodde på Sjomanshemmet i Tallinn. Kortet är daterat 1905 och har ryska stämplor.

Odenholm
Kort härifrån är ovanligt. Texten är på tyska, ryska och estniska. Cirka 1913.

Samarbete över viken

År 1992 träffades teologer från Finland och några församlingsintresserade från de baltiska staterna i Tammerfors. Vid det tillfället överenskom vår dåvarande kaplan Gustav Granvik och en svensktalande man från Tallinn; Toomas Lilienberg, som hoppades på en återuppståndens svensk församling med egen kyrka i Tallinn att inleda samarbete.

Hangö stads officiella vänort i Estland är Haapsalu. Till all lycka bestämdes ändå inom Hangö svenska församling (Hsf) ett inofficiellt påbörja samarbete med den svenska S:t Mikael's församling i Tallinn (SSM). Rent konkret bestämdes att Hsf står för en prästs medverkan en gång om året vid överenskommen gudstjänst i Tallinn, men under de sex år som nu fortskridit kan man konstatera att vi har samarbete och vänskapsutbyte av de mest varierande slag.

Fastigheten

Vi har sett den liksom en fågel Fenix resa sig ur ruinerna, naturligtvis inte alls färdig ännu men framåt har det gått. Vi har fått förmånen att studera den från topp till tå och även ge vissa byggnadstekniska utlåtanden samt medverka till finansieringen av vissa detaljer såsom kök och överförande av en massa användbara och reparationsdugliga inventarier såsom stolar, bord, bänkar, kopiatorer, TV-apparater, overhead och dyl samt en 2,1 ton vägande 6 KV transformator. Textilkonstnär Barbro Gardberg har vävt textilier. Fönstren är utbytta, dräneringen utförd och nu planeras takreparation och renoveringar med svenska medel.

Församlingsverksamhet

Församlingsverksamheten var tidigare mycket blygsam. Svenska kyrkans Utlandshjälp SKUT skötte i många år om att det en gång i månaden fanns en präst tillgänglig. Numera är det kyrkoherden i Eckerö, Åland, som är ansvarspräst och han predikar regelbundet på en otrolig fin estniska. Gudstjänstspråket är naturligtvis svenska, men på grund av ett 48-årigt förbud att prata det språket så vill det vara svårt att helt förstå svenska, varför lämpliga delar trots allt ännu översätts. Numera hålls gudstjänst i regel första och tredje söndagen i månaden kl 12.00, fortfarande är SKUT ansvarig. Två skriftskolor har hållits med påföljande högtidliga konfirmationer. Söndagsskola hålls regelbundet och för viliga hålls undervisning i det svenska språket.

Musikliv

SSM har ett mycket högklassigt musikersällskap involverat i sin verk-

samhet. Alla förrättningar blir till en minnesvärd upplevelse tack vare musikerna och sångarna. Vi i Hangö har också haft glädjen att få ordna flera fina konserter i Hangö med många fina estniska uppträdanden. Några personer och sammanslutningar har även lovat stödja några unga sångares sångutbildning under innevarande år. Många gästande körer ställer gärna upp i kyrkofastigheten, ty akustiken är magnifik.

Mission

Vår missionscell har ett intensivt samarbete med SSM:s flitigt arbetande damer och herrar. Många varma och personliga vänskapsband har knutits på ett hållbart sätt.

Hjälpverksamhet

Från våra bygder har det transporterats en hel del användbara begagnade saker till SSM-församlingen och i det skedet det framkom att de hade börjat hjälpa ett vårdhem för sinnesjuka har det förts flera ton sängkläder och andra användbara hela kläder dit. Norsen i Helsingfors har lovat regelbundet föra saker dit. Även gatubarn i Tallinn och gatumissionen kommer in i bilden via samma kanaler. Med hjälpverksamheten har många församlingar, enskilda männis-

kor och en uppbyggande tidningspress stött saken på ett positivt sätt. Svalorna och Emmausrörelsen har även i många fall ställt upp.

Personliga vänskapsband

Under åren har personliga kontakter odlats på många sätt. Det har varit begravning, vigsel, konfirmation och konserter. I vissa fall har det blivit familjer som knutit vänskapsband och därefter även ryckt i dem ibland. Genom kontakter har någon också kunnat få lite skolning, sjukvård och miljöombyte. I flera fall bor man i vardera landet i familjekretsen vid besök hos varandra.

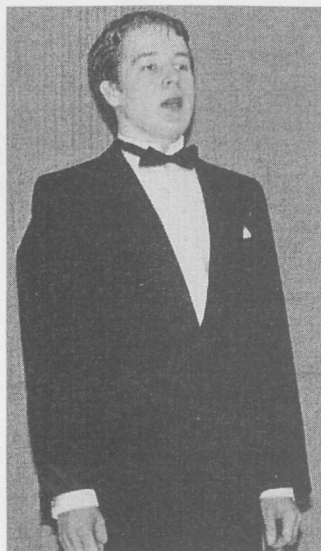
Resor

Vår församling har nu ordnat flera resor till olika orter i Estland. Alla resor har även en missionssida; vi inbjuder alltid ett antal av SSM församlingsmedlemmar att delta såsom delvis guider och färdledare, men även för att vi bättre och under friare former skall kunna bekanta oss med varandra. Resorna avslutas alltid i Tallinn med gudstjänst i kyrkan. Ofta har vi då medfört den officierande prästen på resan.

För att göra en kort sammanfattning. Från vår sida har det betytt mycket att kunna få nya verkliga vänner och på nära håll kunnat se att det går framåt inom församlingslivet. Det går inte att förneka att det ibland även kan vara jättejobbigt med arbetet, men oftast uppväger den totala spontana glädjen man får se. Det ger mycket även för själen.

Hangö den 29 januari 1999
Bob Tigerstedt, "Tallinnansvarig"

Vill du hjälpa Oliver med sångstudierna?

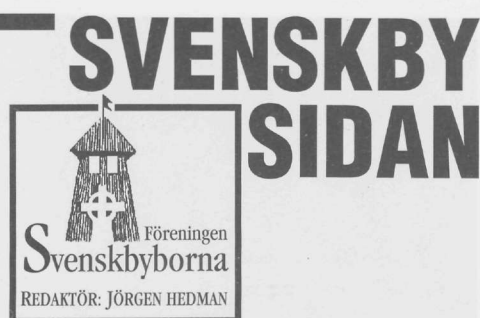
Oliver Kuusik, som är född 21/7 -80 i Tallinn, är ett synnerligen lovande löfte bland kommande sånggeneration. Han har redan hållit många konserter bl a i Sverige och många har med egna öron kunnat konstatera, att det blir "Något" av den pojken. Vi har i Finland startat en insamling för hans studier. Hösten 1998 fick han terminsavgiften betald via den insamlingen och våren -99 ser positiv ut ännu, men hösten ter sig redan mycket dunkel för honom - rent ekonomiskt sett. Nu under våren studerar han vid Tallinns musikakademi med lärare Pille Lill och skall regelbundet resa till Vilnius för att få privat lektioner av den berömda sångpedagogen Virgilius Noreika.

Med en inbetalning till Stiftelsen S:t Mikael's pg- 649 27 05-6 - 6 märkt "Oliver" gör du det kanske möjligt för honom att utvecklas.

Ytterligare uppgifter kan du få av Bob Tigerstedt under adress: Korsmansgatan 60, FIN 109 60 Hangö. Mobtel + 358 400 896 745

På svenskbysidan publiceras här en aktuell förteckning över de registrerade svenskar som bor i bykomplexet Zmijivka i södra Ukraina. Observera dock att det här endast är fråga om dem som verkligen låtit registrera sig som svenskar. Det finns många (kanske lika många till) som inte har velat registrera sig som annat än ukrainare. Inte heller finns det här andra upptagna än dem som är fast bosatta i byn vid detta tillfälle.

Zmijivka är den ukrainska beteckningen på Schlangendorf som numer utgör kärnan i det forna "Svenska distriktet" och är också en samlingsbeteckning på byarna Schlangendorf (Zmijivka), Gammalsvenskby (Virbivka), Mühlhausendorf (Michailovka) och Klosterdorf (Kostirka). Svenskheten har dock tunnats ut ytterligare sedan förra sommaren sedan i tur och ordning följande svenskbybor avlidit:

Anna Utas (f 1912), Nils Herman (f 1933), Emma Annas (f 1915) och nu senast Arnold Hansas (f 1925). Frid över alla deras minne!

Speciellt går dock mina tankar till Anna Utas. Anna Utas (f Herman) var blid, vänfast och mycket skarp till tanke och minne. Ännu en av dem som gjorde boken om Gammalsvenskby möjlig är nu borta. Vi är många som saknar er; några av de sista svenska mohikanerna i österled.

Registrerade svenskar i bykomplexet Zmijivka, 980501:

Förteckningen är sammanställd av Katarina Malmas samt översatt och kompletterad av Jörgen Hedman i augusti 1998.

1. Norberg, Maria Gustavsdotter f 1931
2. Norberg, Nils Pettersson f 1932
3. Schulz, Viktor Augustsson f 1962 (mor f Portje)
4. Schulz, Viktor Viktorsson f
5. Schulz, Sergej Viktorsson f
6. Annas, Anna Andreasdotter f Hoas 1936
7. Annas, Emma Simonsdotter f Norberg 1915
8. Mirošnjienko, Ludmila Andreasdotter f
9. Mirošnjienko, nn
10. Mirošnjienko, nn
11. Hansas, Arnold Gustavsson f 1925
12. Utas, Johannes Johansson f 1954
13. Utas, Tanja Jakobsdotter f
14. Utas, Emma Johansdotter f 1932
15. Utas, Johannes Johansson f 1927
16. Annas, Andreas Gustavsson f 1940
17. Lesenko, Larissa Andreasdotter f
18. Norberg, Emil Simonsson f 1923
19. Utas, Lydia Andreasdotter f 1933
20. Annas, Gustav Gustavsson f 1929
21. Annas, Elin Matsdotter f Buskas 1925
22. Prasolova, Melitta Fredriksdotter f Portje 1927
23. Ljasjok, Elena Arvidsdotter f
24. Ljasjok, Maria Alexandersdotter f
25. Ljasjok, Dimitrij Alexandersson f
26. Portje, Anna Matsdotter f Norberg 1933
27. Knutas, Gustav Gustavsson f 1935
28. Knutas, Julia Gustavsdotter f
29. Knutas, Svetlana Gustavsdotter f
30. Liutko, Anna Simonsdotter f Sigalet 1931

Anna Utas (f Herman).

31. Annas, Andreas Teodorsson f 1941
32. Hansas, Viktor Arnoldsson f 1960
33. Hansas, Alexander Viktorsson f 1981
34. Hansas, Anna Viktorsdotter f 1985
35. Hansas, Olga Viktorsdotter f 1982
36. Bila, Anna Teodorsdotter f 1944
37. Annas, Nikolaj Augustsson f
38. Annas, Vladimir Nikolajsson f
39. Herman, Elsa Petersdotter f 1927
40. Sigalet, Marta Simonsdotter f 1929
41. Sigalet, Emil Simonsson f 1926
42. Hansas, Nikolaj Gustavsson f
43. Hansas, Nikolaj Nikolajsson f
44. Norberg, Elin Johansdotter f
45. Knutas, Johannes Johansson f 1968
46. Malmas, Ljilja Johannesdotter f
47. Herman, Nils Gustavsson f 1933
48. Herman, Elin Gustavsd:r f Annas 1929
49. Knutas, Teodor Teodorsson f 1930
50. Annas, Anatolij Gustavsson f 1957
51. Annas, Nikolaj Anatolijsson f 1980
52. Annas, Jelena Anatolijsdotter f 1981
53. Annas, Natalja Anatolijsdotter f 1982
54. Annas, Alla Anatolijsdotter f 1983
55. Annas, Anatolij Anatolijsson f 1985
56. Annas, Ludmila Anatolijsdotter f
57. Annas, Irina Anatolijsdotter f
58. Annas, Anna Anatolijsdotter f
59. Annas, Maria Anatolijsdotter f
60. Annas, Svetlana Anatolijsdotter f
61. Knutas, Arvid Teodorsson f 1937
62. Knutas, Emma Pettersdotter f Norberg 1937
63. Knutas, Petter Arvidsson f 1976
64. Knutas, Oleg Pettersson f
65. Knutas, Irina Arvidsdotter f 1973
66. Jortjenko, Andrej Viktorsson f
67. Jortjenko, Michail Viktorsson f
68. Malmas, Emma Kristiansdotter f Herman 1918
69. (Malmas) Utas, Anna Kristiansd. f Herman 1912
70. Malmas, Johannes Emilsson f 1943
71. Tjepelak, Ingeborg Gustavsdotter f Norberg 1940
72. Annas, Igor Nikolajsson f 1934
73. Norberg, Anatolij Nilsson f
74. Norberg, Dimitrij Anatolijsson f
75. Norberg, Andrej Anatolijsson f
76. Norberg, Olga Anatolijsdotter f
77. Proniv, Maria Nilsdotter f

78. Proniv, Alexander Alexandersson f
79. Proniv, nn
80. Utas, Viktor Johansson f 1951
81. Utas, Maria Nilsdotter f 1958
82. Utas, Jevgenij Viktorsson f 1978
83. Utas, Tatjana Viktorsdotter f 1980
84. Markova, Tatjana Arvidsdotter f
85. Martis, Edvin Andreasson f 1970
86. Martis, Emma Gustavsdotter f Knutas 1940
87. Martis, Andrej Edvinsson f 1938
88. Knutas, Gustav Johansson f 1912
89. Gvozdik, Ljubov Augustsdotter f 1961 (mor f Portje)
90. Gvozdik, Natalja Andrejsdotter f
91. Gvozdik, Svetlana Andrejsdotter f
92. Gvozdik, Julia Andrejsdotter f
93. Norberg, Andrej Anatolijsson f 1986
94. Norberg, Dimitrij Anatolijsson f 1984
95. Knutas, Johannes Gustavsson f 1940
96. Buskas, Maria Gustavsdotter f 1939
97. Buskas, Viktor Alexandersson f
98. Jankova, Emma Andreasdotter f Annas 1930
99. Knutas, Valerij Oskarsson f 1969
100. Knutas, Jelena Valerijsdotter f
101. Knutas, Svetlana Valerijsdotter f
102. Knutas, Maria Valerijsdotter f
103. Raum, Aleksej Aleksejsson f
104. Karapetkova, Maria Nilsdotter f
105. Karapetkova, Ljilja Sergejsdotter f
106. Karapetkova, Kristina Sergejsdotter f
107. Kovalvova, Natalja Arvidsdotter f
108. Kovalv, Alexander Alexandersson f
109. Kovalvova, Svetlana Alexanders:r f
110. Norberg, Anna Juliusd. f Annas 1936
111. Norberg, Johannes Johansson f 1940
112. Norberg, Natalja Johansdotter f 1977
113. Hansas, Lilly Gustavsdotter f 1929
114. Staratjenko, Svetlana Teodorsdotter f
115. Paljeva, Ludmila Nikolajsdotter f
116. Norberg, Simon Matsson f 1937
117. Utas, Nils Gustavsson f 1933
118. Utas, Nils Nilsson f
119. Utas, Arsén Andrejsson f
120. Utas, Andrej Andrejsson f
121. Utas, Oskar Andrejsson f
122. Annas, Oskar Juliusson f 1928
123. Kosenko, Jelena (Elsa) Johansd. f 1930
124. Utas, Galina Vasilijsdotter f
125. Utas, Vasilij Vladimirsson f
126. Tormaz, Jelena Vladimirdotter f
127. Tormaz, Vladimir Vladimirdotter f
128. Bila, Anna Arnoldsd:r f Hansas 1958
129. Bila, Ludmila Anatolijsdotter f
130. Bilij, Vladimir Anatolijsson f
131. Vujsik, Olga Johansdotter f
132. Kosak, Maria Johansdotter f
133. Norberg, Viktor Johansson f
134. Norberg, Anna Johansdotter f
135. Norberg, Vladimir Viktorsson f
136. Norberg, Alexander Viktorsson f
137. Norberg, Dimitrij Alexandersson f
138. Norberg, Anatolij Emilsson f
139. Annas, Alexander Vasilijsson f
140. Vasklinka, Valentina Nilsdotter f
141. Vasklink, Vladimir Vladimirdotter f
142. Vasklinka, Anna Vladimirdotter f
143. Malmas, Alexander Leonidsson f
144. Malmas, Maria Emilsdotter f 1937

FOTO: HÉLÈNE HANES

Östersjömiljarderna

Under flera års tid gick Erling Zandfeldt på Målarvärdarnas Riksförbund i Göteborg och bar på en idé om att göra ett projekt i Estland med inriktning på byggnadsvård. Genom bildandet av stiftelsen Österled skapade han grunden för de tre projekt som nu genomförs i Tallinn i samarbete med svenska Riksantikvarieämbetet. I början av 1998 beviljades totalt 35 miljoner från svenska regeringen från de s k Östersjömiljarderna att fördelas på tre byggnader. De tre byggnaderna är slottet Kadriorg, svenska kyrkan, S:t Mikael's församling och ett trähus i Kalamaja.

Svenska Riksantikvarieämbetet medverkar i projektet genom att delta i de styrgrupper som finns för varje objekt. I styrgrupperna ingår även representanter från estniska Riksantikvarieämbetet.

I slottet Kadriorg påbörjades en renovering för några år sedan, bekostad av den estniska staten men renover-

ingen avstannade i brist på pengar. Genom bidrag med 21 miljoner från Östersjöprojektet har man nu möjlighet att slutföra arbetena. För närvarande pågår arbete med att måla de många rummen och salarna i slottet. En viktig del i projektet är att använda traditionella material och metoder vilket innebär bl a att oljefärgsmålning åter kommer till användning inne i byggnaden.

Projektet ska också öka utbytet och kontakterna mellan olika specialister. Konservatorer från Riksantikvarieämbetet i Stockholm har varit på plats och tillsammans med estniska kollegor diskuterat olika lösningar för såväl puts som målerifrågor. Arbetet med interiörerna kommer att pågå under hela våren och sommaren, putsarbetena kommer att påbörjas till våren när vädret är bättre lämpat för denna typ av arbete. Renoveringen ska vara klar i slutet av 1999 då slottet åter kommer att öppnas som konstmuseum.

Trähuset i Kalamaja som behöver en total upprustning har blivit tilldelat 2,5 miljoner.

FOTO: HÉLÈNE HANES

Med hjälp av 21 miljoner från Östersjöprojektet kommer man att kunna slutföra renoveringen av slottet Kadriorg som blir konstmuseum.

Den andra byggnaden i projektet är svenska kyrkan som har en intressant historia. Byggnaden uppfördes på 1500-talet som helgeandshus. Det räknas idag som en av de få kvarvarande helgeandshusen i Europa och är därför särdeles intressant. År 1726 övergick den till att bli kyrka för den svenska S:t Mikael's församlingen i staden. Efter andra världskriget användes kyrkan som träningslokal för boxningsklubben Kalev. Från första gången jag passerade kyrkan, hösten 1990, kommer jag ihåg ljudet av tunga dunsar inifrån kyrkan men då visste jag inte vad som egentligen dölde sig bakom de massiva murarna.

S:t Mikael's församling får genom projektets sju miljoner möjligheter att renovera tak och fasader. Församlingen hoppas även på ytterligare bidrag så att kyrkosalen ska kunna renoveras och återställas. Under hösten 1998 har byggnadsarkeologiska undersökningar utförts och det har bl a inneburit att man hittat den norra ingången på kyrkobyggnaden. Arbetet med att reparera taket kommer att påbörjas under våren därefter påbörjas putsarbeten på kyrkans fasader.

Objekt nummer tre representerar den stora mängd trähusbebyggelse som finns i flertalet estniska städer. Trähuset ligger på Väike-Paterei i Kalamaja och ägs av staden Tallinn. Detta hus är kraftigt nedgått då det stått tomt under en tid. Huset är i behov av en total upprustning och även komplettering då läckage i bland annat taket har orsakat skador i bjälklaget. För detta objekt har man avsatt 2,5 miljoner som ska återställa byggnaden i beboeligt skick.

Huset på Väike-Paterei 3 är ett av de äldre på denna gata och ritningen är daterad till år 1874. Byggnaden är ovanligt stor för att ligga i Kalamaja. En liten

FOTO: J. GRÜNTHAL

Tillägg till Elmar Nymans kåseri ”Tåtå ja fick bet ajken mot internate” i Kustbons förra nummer.

Några har haft lite knep och knåp i julhelgen med att försöka identifiera elever och lärare på klassfotot som fanns med. Här kommer lösningen i den mån Elmar Nyman själv minns alla för- och efternamn:

Namnen på elever och lärare i klasserna 5-6 från vårterminen 1931 i Birkas folkskola på Nuckö:

Från vänster rad 1: Zeisig, Helena; Derblom, Hilda; Vikman, Dagmar; Brun, ?; Berkman, Miralda; Zeisig, Alma; Laving, Helena (lärarinna); Aman, Signe; Aman, Berta; Lindström, Herman.

Andra raden: Jürgensman (?), ?; Ribon, Marta; Mitman, Elfrida; Samberg, Alexander (skolföreståndare); Westerblom, Manfred; Mitman, Fridolf; Söderholm, Olga (lärarinna); Koinberg, Alfred; Lemberg, Irene (lärarinna); Zeisig, Edvard; Vaos-Nömm, Alma, (lärarinna). Tredje raden: Jürgensman, ?; Nuuter, Osvald; Schönberg, ?; Nyman, Elmar; Vestersten, Arvid; Aman, Richard.

detalj, huset har balkong vilket sällan förekommer på äldre trähus. Enligt ingenjören Heino Uuhetalu, som deltar i projekteringen, byggdes balkongen samtidigt som huset. Innan byggnaden övergavs fanns det två lägenheter på varje plan. De senaste ”hyresgästerna” har nästan lyckats elda upp huset, spår av eld från både trapphus och vardagsrumsgolv vittnar om detta.

Avsikten med att renovera ett trähus är att bli en visa på de möjligheter som finns att återställa denna typ av byggnad. Exempel finns i Tallinn på kraftigt renoverade trähus där man tyvärr inte alla gånger har tillvaratagit byggnadens möjligheter. Ofta är både panel och fönster bytta vilket förändrar husets utseende. Renoveringen ska också visa på det värde som trähusbebyggelsen har i den totala stadsmiljön. De nya hus som uppförts intill de gamla trähusen är ofta okänsligt utformade och är inte i samklang med den äldre träbyggnadstekniken.

I samband med arbetena har grup-

perna för respektive objekt gjort flera studieresor i Sverige för att få såväl inspiration som möjligheter att se och diskutera olika lösningar på renoveringar. Under åren har de tre ovan nämnda byggnaderna hunnit renoveras och förändras. Vi är därför intresserade av att höra om någon av Kustbons läsare kan berätta något om ”våra” hus. Framförallt gäller det kyrkan och trähuset på Väike-Paterei. För trähusets del är det

intressant att veta mer om trädgården. Hur kunde i en trädgård i Kalamaja se ut för 50-60 år sedan?

Om ni har något att berätta kontakta gärna:

Hélène Hanes
Riksantikvarieämbetet
Arb 08-51 91 82 95
Hem 08-31 37 53

Hélène Hanes

Nucköbor!

Vi samlar nu in pengar för att kunna resa en sten på Nuckö kyrkogård för att minnas och hedra de nucköbor som försvann under andra världskriget och sovjetockupationen. En sådan minnessten för rickulborna finns sedan några år på Rosleps kyrkogård. Sätt in ditt bidrag på föreningens pg 55 68 81-1 märk talongen ”Minnessten över försvunna Nucköbor”.

Vår förhoppning är att minnesstenen skall kunna avtäckas sommaren 1999.

Om du först vill fråga något får du gärna ringa mig på telefon 0175-713 65.

Sven G Frejman

Svenska Österbottens Folkakademi i Yttermark, Finland (SÖF)

SÖF tog för fem år sedan initiativ till att återstarta den nordiskt inriktade folkhögskolan på Nuckö, Estland, d v s den nuvarande Paskleps folkhögskola. Inom detta samarbete, som skapats med denna skola, ingår ett erbjudande om 1-2 frielevsplatser för estniska studerande vid SÖF. Till studieplatsen hör avgiftsfria studier samt gratis kost och logi.

Undervisningsspråket är svenska. Eleverna kan själva sammansätta en läsordning av de ämnen som de är intresserade av. Minikravet är 25 timmar. Någorlunda hyggliga språkkunskaper i svenska erfordras för antagande. Minimumåldern för estniska elever är 18 år - någon övre åldersgräns finns ej.

SÖF är:

- En folkhögskola med följande ett-tvååriga linjer:
- Medier (press, radio, tv/video, film)
- Konst (målning, skulptur, grafik, teckning)
- Språk (svenska, finska, engelska, tyska, franska, ryska, spanska)
- Data

*Bilden t v föreställer rektorn vid SÖF, Sten Westerholm
Det andra fotot föreställer fr
Juta Holst, Christel Ots,
Evi Juhkam i soffan hos mig.*

SÖF är även en yrkeshögskola med undervisningsprogram för:

- Ungdoms- och fritidsledare (140 studieveckor)
- Ungdoms- och fritidsinstruktör (80 studieveckor)

Under skolans styrelse verkar också musikinstitutet Legato men med egen rektor och lärarkår. Legato har ca 500 inskrivna elever från förskoleåldern upp till 20-årsåldern och var och en får enskild undervisning en gång i veckan för speciallärare.

SÖF bygger upp ett lärarcentrum i Mittnorden-området för högskolestudier via modern informationsteknologi. Detta betyder att man kan ta en akademisk examen genom telemedia-förmedling. Tilläggas kan till denna kortfattade redogörelse, att det i Närpes där SÖF finns, finns en estlandsförening som brukar insamla fickpengar till eleverna från Estland.

Sekreteraren vid den svenska S:t

Mikaels församlingen i Tallinn, Christel Ots (f -64) har genom stor medhjälp av bl a kyrkoherden Henrik Helander och eldsjälarna Bob och Carola Tigerstedt, alla tillhörande Hangö Svenska församling, samt den outtröttliga hjälperskan Harriet Wahlsberg i Esbo, Finland möjliggjort, att Christels resor m m helt betalas genom deras försorg. Heder åt sådana offervilliga människor som dessa!

Läsåret för Christel började den 31 augusti -98 och avslutas 29 maj i år, då hon återvänder till sin plats på kyrkans kansli i Tallinn varifrån hon har fått tjänstledigt under sin studietid och då ersatts av Vilma Lilienberg.

Christel sjunger i närpesbornas kyrkokör S:t Maria, lär sig svenska, finska och engelska, konst (keramik), datateknik och om jag ej är fel informerad även fiolspel som hon tidigare spelat i sju år.

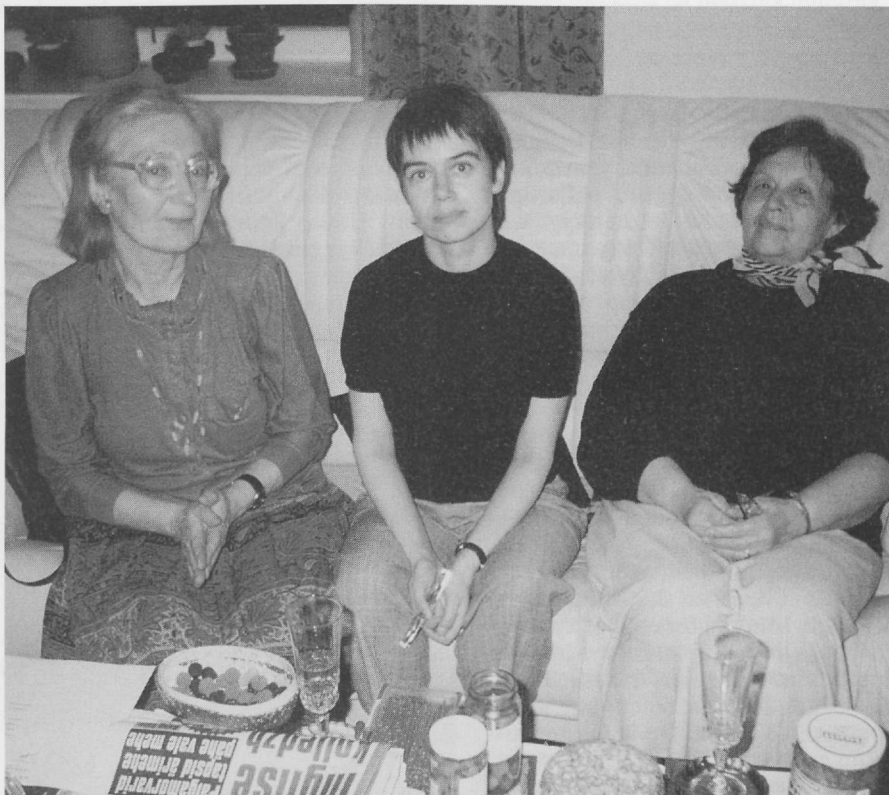
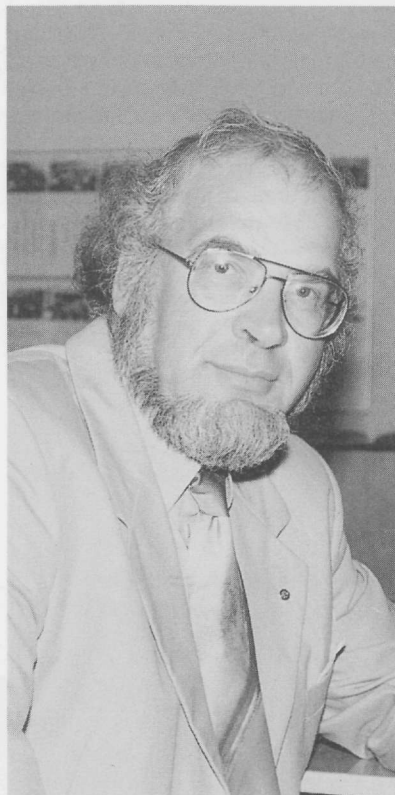
Ivar Boman

Anm

Två av storsångarna i den Svenska S:t Mikaels församlingen i Tallinn - 19-åringarna Christin Ots (syster till Christel) sponsras till vidareutbildning via komminister Gunnar Stålkint som tjänstgör i S:t Mikaels församling i Vårby (förort till Stockholm) och Oliver Kuusik som sponsras genom tillhjälp av ovan nämnda Henrik Helander, Bob Tigerstedt samt Harriet Wahlsberg.

OBS!

Liknande skolor som SÖF finns även på Åland och i Wasa i Finland. Närmare upplysningar kan fås av rektor Sten Westerholm, SÖF, Vasavägen 764, SF-64220 Yttermark, Finland.

Mysteriet med skriften om Eibofolke i Kungliga Biblioteket

Redan för tio-femton år sedan konstaterade jag vid ett besök på KB att det fanns en skrift på 32 sidor i bibliotekets samlingar med titeln "Eibofolke, oder die Inselschweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö". Utgivningsort och tryckår fanns ordentligt angivna: Dorpat 1852. Det märkliga är här angivandet av författare: Per August Ferdinand Sohlman. Alla med anknytningar till, och intresse för, det estlandssvenska vet ju att det var Carl Russwurm från Hapsal som skrev det stora verket om "Eibofolke"-Öbofolket, d.v.s. svenskarna på öarna utanför Estland och längs med hela västkusten. Samtidigt hade August Sohlman också 1852 givit ut en liten skrift med titeln: "Om lemningarne af svensk nationalitet uti Estland och Liffland". Denna lilla skrift anges också vara ett särtryck ur Nordisk tidskrift nr V-VI (sid. 129-60) detta år. Hur hänger nu detta ihop?

August Sohlman var en av Sveriges mest kända intellektuella under mitten av 1800-talet. Han föddes 1824 och dog 1874. Han utgav en tidskrift med namnet Nordisk tidskrift åren 1852-53. Han var redaktör för den liberala tidningen Aftonbladet från och med år 1852 och fram till sin död (med undantag för åren 1869-70). Han var också känd som en stor anhängare av Skandinavismen, som stor försvarsvän (medlem av Skarpskytterörelsen) och som lärare i konsthistoria. Han tog klart ställning för Danmark i den dansk-preussiska konflikten 1848 och hans besvikelse var stor när det svenska militära stödet till Danmark vid krigsutbrottet år 1864 uteblev. Under besök i Danmark stiftade han bekantskap med Grundtvigska folkhögskoletanken och blev sedan hemma i Sverige initiativtagare till den svenska folkhögskolan. Sohlman var sedan även en av stiftarna till Svenska fornminnesföreningen. August Sohlman hade god kontakt med de finlandssvenska språkforskarna Wilhelm Lagus, A. O. Freudenthal och A. H. Vendell. Skansens skapare Artur Hazelius tillhörde också hans senare bekantskapskrets och vid ett besök i Dorpat i Estland år 1852 lärde han där känna Carl Russwurm. Kretsen av intellektuella med intresse för den lilla svenska spillran i Estland var vid denna tid rätt så stor! Med skolinspektören Carl Russwurm skulle Sohlman komma att stå i skriftligt kontakt under resten av sitt liv. En direkt kulmen i kontakten mellan Russwurm och Sohlman nåddes 1861 när klagomännen från

Ormsö anlant till Stockholm. Artur Hazelius kom sedan att ingå i detta skriftliga utbyte mellan Sverige och Baltikum när han samlade fakta om, och föremål från, Estland svenskbygder under 1870-talet. Den som förmedlade kontakten mellan Russwurm och Hazelius var August Sohlman. Betydande brevsamlingar här i Sverige finns bevarade i KB (Russ-wurm-Sohlman) och i Nordiska Museets arkiv (Russwurm-Hazelius).

Carl Russwurm medverkade i Nordisk tidskrift redan 1852 och det står helt klart att det är Russwurms upplysningar som ligger bakom Sohlmans skrift "Om lemningarna..." utgiven 1852. Russwurm nämner (sid. 393) t.o.m. i den stora boken "Eibofolke..." (Reval 1855) att Sohlmans arbete är grundat på hans (Russwurms) publikationer i tidskriften Inland nr. 21-24 1852 och annat källmaterial. (Här kan tex. Handlingar rörande Skandinaviens historia, del 32 - Stockholm 1851 nämnas, där bl.a. ett flertal av de estlandssvenska privilegiebrevens finns tryckta samt Ekmans bok om Runö 1846).

Så kommer vi till sist då fram till sanningen om Sohlmans skrift i KB. Det är helt enkelt fråga om ett samlat särtryck av Russwurms artiklar i tidskriften Inland nr. 21-24 år 1852. Eftersom inte Russwurms namn finns utsatt så har någon bibliotekarie på KB när skriften överlämnades till biblioteket helt enkelt trott att skriftens författare var August Sohlman. Ett tydligt klarläggande återfinns dock på pärmens insida i häftet: "Erhållet 1852 af författaren då han reste från Dorpat till Sverige att närmare studera ämnet. Författaren träffade Aug. Sohlman i Dorpat - har sedan utveckladt dätta i sin Nordiske Tidskrift V-VI, häftet utkom samma år."

Vem som överlämnat särtrycket av detta första Russwurm-alster till KB återstår att fastställa.

KB borde dock nu rätteligen tillföra denna skrift sin rätta författare: Carl Russwurm och ingen annan!

Källor:

Lindström, Jonathan: Ormsöböndernas klagomän i Sverige 1861. I: *Annales Societatis Estonicae in Svecia XI*. Stockholm 1992.

Nordisk Familjebok, bnd 19 - uppslag: Sohlman, August. 1952-55 års upplaga. Malmö 1957.

Russwurm, Carl: Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö. Reval 1855.

Sohlman, August: (bör vara: Russwurm, Carl:) Eibolke oder die Inselschweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö. Dorpat 1852. (På KB Sthlm.)

Sohlman, August: Om lemningarne af svensk nationalitet uti Estland och Liffland. Sthlm 1852. (På KB Sthlm.)

Talve, Ilmar: Carl Russwurms brev till Artur Hazelius. I: *Svio-Estonica* 1949. Lund 1949.

Jörgen Hedman

Köpfest

(AP) Tallinn. Sedan Estland blev fritt 1991 har utländska investerare pumpat in närmare 10 miljarder kronor i landet. Det allra mesta har kommit från Sverige och Finland. Under 1998 kom mer än 80 procent av de utländska investeringarna från de nordiska länderna.

Skandinaver och finnar har investera massivt också i Lettland och Litauen, men i Estland har det på senare tid handlat om rena köpkalaset.

Svenska Swedbank köpte nyligen 50 procent av Estlands ledande finansinstitut Hansapank. SEB köpte 32 procent av Estlands näst största bank Uhispank. Den nordiska mediegiganten Schibsted köpte 90 procent av Estlands största dagstidning Postimees och svenska Bonniers gick in i det näst största bladet Eesti Päevaleht.

SEMINARIER UNDER JUBILEUMSÅRET

Samtliga seminarier kommer att hållas på lördagar kl 13-16 i våra gemensamma lokaler på Roslagsgatan 57. Efter inledande föredrag bjuds på någon lättare förtäring. Därefter blir det tillfälle till frågor och diskussion.

27 MARS

SOV:s bildande, verksamhet och betydelse.

Ansvarig: Viktor Aman

17 APRIL

SOV:s roll i integreringsprocessen.

Ansvarig: Elmar Nyman

8 MAJ

Varför behövs SOV?

Vi diskuterar behovet av en förening för estlandssvenskar.

Ansvarig: Monica Ahlström

Medverkande:

Ülo Ignats, chefredaktör Estniska Dagbladet

Einar Hamberg, Rickul

Nils Buskas, Svenskyborna

29 MAJ

"Det finns en väg till himmelen" - om estlandssvenskarnas gudstro förr och nu.

Ansvarig: Thomas Lorentz

Medverkande: Viktor Aman, Ellen Lindström, Margit Rosen Norlin

VÄLKOMNA!

Skogsinventeringen kompletterad

Den inventering av skogen i Nuckö kommun som skogmästare Rune Gårdh gjorde våren 1997 kompletterades sommaren 1998 med en ny inventering. Denna gång av Åsa Norling, studerande vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Umeå, som gjorde ytterligare tre linjeinventeringar. Dessutom valde hon ut 15 typskiften som ger den intresserade mer tydliga exempel på de beskrivna skogstyperna samt förslag till åtgärder. Av de beskrivna typskiftena finns 9 på

fastlandet och 6 på Ormsö. Undersökningen bekräftar den slutsats Rune Gårdh kom fram till nämligen att det är svårt att bedriva ett modernt, lönsamt skogsbruk i området. Den magra jorden och närheten till havet ger dåliga betingelser.

I sin rapport "Förutsättningar för skogsskötsel i Estlands nordvästra svensksbygder, Nuckö och Ormsö" ger Åsa Norling följande rekommendationer:

En stor del av marken i området är fuktig och har dålig bärighet. Detta innebär att man bör vara försiktig vid ingrepp i skogen för att undvika markskador. Skonsammast är då motormanuell avverkning och uttransport av virket med skonsamma maskiner med lågt marktryck.

Den fuktiga marken gör att träden inte växer optimalt. Med dikning skulle man komma till rätta med detta, samtidigt som trädens stabilitet skulle bli bättre eftersom de då skulle få möjlighet att rota sig djupare.

Eftersom skogen i dagsläget till största delen är översluten och träden höga och klena bör man vid gallring tänka på att göra små uttag för att undvika stormfällning, som annars kan bli ett stort problem.

Vid avverkning av lövområdena, som till största delen utgörs av tidigare jordbruksmark, bör man först fundera på vilket trädslag man skall använda vid planteringen. Möjliga trädslag är gran, klibbal i de fuktigare områden, ask på näringsrik mark eller masurbjörk. Vid föryngringen bör man komma ihåg att lövplantor måste skyddas för att inte skadas av betning.

De torrare tallmarkerna kan föryngras med fröträd, medan man i de fuktigare partierna bör använda sig av plantering. Detta för att gräsväxten skulle göra det omöjligt för träd att etablera sig i de fuktiga områdena.

På grund av trädens dåliga kvalitet blir det aktuellt att sälja den största delen som massaved eller bränsle. Dock bör man kunna tillvarata en del husbehovsvirke, vilket med fördel sågas på mindre, lokala sågar. (En sådan finns nära Sutlep.)

På grund av skogsskiftenas utseende och ringa storlek bör man gå ihop några stycken för att få en bättre ekonomi på ingreppen.

Rapporten finns tillgänglig hos SOV om du är intresserad av att läsa den. Rune Gårdh har även erbjudit sig att leda en studiecirkel i skogsvård om intresse finns. Du som är intresserad kan ringa Bertil Westerman, tel 08-94 50 20.

Nuckö kommun ber oss påminna alla som äger skog om skyldigheten att hålla sikten och diken öppna. Kommunen ber också om hjälp med ved till bofasta som inte har egen skog. De som bor i Nuckö och är villiga att tillåta att ved tas på hans eller hennes mark ombedes höra av sig till Ülo Kalm.

Per Erik Fyhr

INTENSIVKURS I ESTNISKA UNDER KRISTIHIMMELFÄRDSHELGEN

Kan du ingen estniska alls, eller har du bara enstaka grunder från kvällskursen eller semesterresan? – Då är du välkommen på kurs i Dorpat mellan den 10:e och 16:e maj 1999, en vecka då staden sjuder av liv med både musik- och vänortsdagar!

Kursens mål är att lägga en grund hos deltagaren så att man vågar och kan använda estniska i enklare sammanhang. Grammatik varvas med praktiska språkövningar.

Antalet lektionstimmar är 30. Naturligtvis finns möjlighet att på fritiden ordna teaterbesök eller olika exkursioner om så önskas. Deltagarantalet är maximerat till 10 personer. I de praktiska övningarna kommer tonvikten att läggas vid de situationer som kan möta den aktive återvändaren. Det kan gälla t ex enklare konversation med snickaren eller kommundienstemanen. Under sommaren finns möjlighet att ordna fortsättningskurs, om intresse skulle finnas.

Priset 2.700 EEK inkluderar undervisning och kursmaterial. Mat, logi och resa ingår alltså inte.

Anmälan senast den 23:e april.

Om så önskas finns ett antal vandrarhemplatser bokade (även enkelrum), vilka förmedlas genom oss. På vår språk- och översättningsbyrå finns alltid någon som talar svenska eller engelska.

Välkommen med din förfrågan eller anmälan!

KRISTEN KEEL & KOOLITUS

Vabaduse pst. 2- 18, 51 004 TARTU, ESTLAND

Tel: +372 56 491 406. Fax: +372 7 304 401

E-mail: kristen@uninet.ee

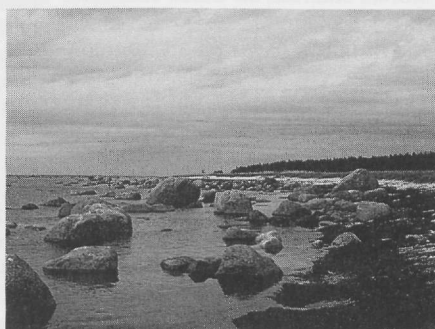
Unikt tillfälle!!!

Nu finns möjligheten att bygga sig ett hus i Rickul - och marken kostar inget!! Mitt i den vackra byn Roslep, med Östersjöns vågor strax bredvid och med fri tillgång till den underbara Guldstrand. En chans som aldrig kommer igen, att återknyta banden med fädernas jord och att dessutom kunna tillbringa somrarna i det härliga Vik - Läänemaa.

Förutsättningarna är följande: Ingvar och Maimu Linneberg har donerat ett markområde om totalt 6000 kvm från sin gård Hansas, mitt i Rosleps by, för att det där skall kunna uppföras 5-6 stugor. Estlandssvenskar eller estlandssvenskar närstående personer har möjlighet att få bygga på marken, som formellt tillhör Rooslepa Hansatalu Selts, en förening som bildats för ändamålet. Tanken är att estlandssvenskar och dem närstående, som inte får tillbaka mark, också skall få en möjlighet att skaffa sig en fast punkt i svenskbygden.

De som bygger hus på området får *gratis* nyttjanderätt till sin hustomt under minst 50 år och med automatisk förlängning. Det krävs dock att man uppför ett hus inom 1-2 år. Husägarna inom området bildar föreningens styrelse och bestämmer själva i alla frågor. När alla tomter är tecknade registreras föreningen med den nya styrelsen. Det är också möjligt för flera personer att gå ihop och bygga ett andelshus. Allt är klart för start redan i år!!

Intresserade kan vända sig till Ingvar Linneberg 08-646 83 58, Sture Koinberg 08-65 96 98 eller Einar Hamberg 08 -21 01 80.

Är du serietecknare?

Tecknar du serier eller har du några strippar liggande i skrivbordslådan? Skicka dem då till Kustbon, Agneta Klitter, Roslagsgatan 57, 113 54 Stockholm.

Det vore roligt att få publicera en estlandssvensk serietecknare här i vår förbindelselänk för Estlands svenskar? Serier har ju numera blivit så rumsrena att Gunilla Kindstrand ägnade ett helt program åt denna form av litteratur senaste Röda rummet i tv:s kanal 1.

Vet du om att SONG har en hemsida?

Svara på frågorna nedan
och du kan vinna 10 fina vykort!

1. Har du besökt sidan och i så fall hur många gånger?
2. När var senaste besöket? Vad sökte du efter då?
3. Om SONG och SOV skulle ha en gemensam sida vad skulle du vilja fanns där?

Skicka in dina svar på ett vykort senast 31 maj
så är du med i utlottningen av SONG's vykort med
motiv av Erik Schmidt. Adressen ser du här till höger!

Glöm inte att underteckna med namn och adress
så vi vet vart vi skall skicka vinsten.

SONG

ROSLAGSGATAN 57

113 54 STOCKOLM

Här får du adressen till SONG:s hemsida:
www.algonet.se/~song

Odensholms byalag

Söndagen 17 januari hade holmborna årsmöte i Edebogården, Hallstavik. Mötet var välbesökt och glädjande var att så många barn var med.

Ordförandeposten anförtröddes som vanligt vår nestor Valter Erkas och övriga byalagsrepresentanter omvaldes med undantag för en smärre justering.

Det berömda buffébordet avåts, bilder visades, sånger sjöngs och Valter berättade om den "Stora oxslakten på Odensholm"... Den historien ska jag inte återge här men, det är en förmån att ha fått ta del av "äventyret".

Gällande sommarresan som vi brukar försöka tidsbestämma vid det här mötet så är det veckan före och efter midsommar som gäller som gemensam träfftid.

Man åker naturligtvis som och när man vill men under de här veckorna har man största chansen att träffa varandra däröver.

Jag vill också passa på att upprepa mitt upprop vid årsmötet angående SONG:s egen hemsida på Internet. Adressen är www.algonet.se/~song. Du som har foton, texter, kartor, berättelser etc om Odensholm och livet där, tag kontakt med Annette Brus, 08-580 122 86 och tala om vad du har att bidra med. Annette ombesörjer att uppgifterna kommer in på nätet.

Det här är viktigt! Odensholm är den enda ö i svenskbygden som inte är med och det måste vi ändra på, inte sant?

I skrivande stund, 4 februari ringer Valter och berättar att idag är det precis 55 år sedan de sista holmborna lämnade sin kära ö...

Lev väl, må gott
Owe Fahlström

Kära ormsöbor!

Nu har SOV:s jubileumsår börjat! Den del som omfattar 29 och 30 juli på Ormsö kräver helhjärtat deltagande av alla som är intresserade av våra förfäders livsverk. Ta med barn och vänner och ställ upp som folk gjorde förr.

Den 29 är det S:t Olaidagen med givet program. Den 30 ägnar vi helt åt L J Österbloms 125-årsfirande. Vi börjar vid Kärrslätts bönehus där LJÖ:s minnessten från 1919 återinvigs kl 10. Kl 11-12 passerar vi minnesstenen från

1936 vid kyrkan och samlas i Folkets Hus. Där presenteras LJÖ:s verksamhet, visas delar av hans film och en film från 1939. Dessutom bok- och fotoutställning. Kl 14-15 dricker vi kaffe i Rälby och sedan vandrar vi till Betania där vi håller friluftsgudstjänst med sång och tal från många länder. Kl 19 äter vi gemensam enkel måltid och umgås. Kl 22-23 samlas vi på Rälby klubb för en stunds stilla samvaro och delar minnen med varandra. Alla tal tolkas till estniska eller svenska.

Alla är hjärtligt välkomna
Lars A Lindström

P.S. Vecka 29 monterar vi en väderkvarn i Rälby. Det är Egil Hamnholm som har tillverkat den.

Rickul Nuckö hembygds- förening

En av föreningens viktigaste uppgifter är att på olika sätt dokumentera det gamla livet i Rickul/Nucköområdet och i populär form sprida kunskap om denna tillvaro.

Arbetet utförs främst av föreningens kulturkommitté under ledning av Manfred Hamberg. Kommittén har nu färdigställt en bok som skildrar åren 1860-1944. Den heter "Minnen i ljus och mörker, estlandssvenskar från Rickul/Nuckö berättar" och finns för försäljning på årsmötet den 20 mars.

Då kan man också köpa en ny "bybok". En bok om Höbring har sammanställts med Gunnar Blomberg som ansvarig.

Torsdagsträffarna och berättar-aftnarna fortsätter. Tider m m kan du få av Manfred Hamberg, tel 08-646 03 19.

Framtidsgruppen fortsätter att ta fram idéer för hur föreningen skall vidareutvecklas. Vi vill engagera fler medlemmar i praktiskt arbete med olika frågor. Kontakta oss om du vill hjälpa till eller har tips om lämpliga personer som vi kan kontakta.

Glöm inte bort festligheterna i Nuckö den 27 och i Rickul den 28 juli!

Medlemsavgiften är oförändrad - 150 kr för medlemmar och stödmedlemmar och 50 kr för ungdomar t o m 25 år. Fyra medlemsblad ingår i avgiften! Postgiro 55 68 81 - 1.

Per-Erik Fyhr

Informationskommittén

Rågöspalten

Paldiski stadsstyrelse fortsätter att söka efter en laglig grund, varmed de skulle kunna stoppa markåterlämningen på

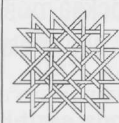
Rågöarna. Det vill säga i de fall, där de menar att estniska staten har betalt ut ersättning år 1940. I övriga fall tycks de ha insett, att de inte kan hindra lagens gång. Ärendet har varit hos justitiiekanslern och är nu för andra gången hos justitieministern för ytterligare utredning.

Rågöföreningens styrelse har återupptagit förhandlingarna med lantmänterfirman OÜ Hosby för de medlemmar som lämnat in beställning.

Rågöbornas ansökan att Rågöarna överförs från Paldiski stadsförvaltning till Padis kommun har landshövdingen Harjumaa knutit till den förestående planeringen av storkommuner i Estland.

I detta nummer av Kustbon medföljer en anmälningsblankett för deltagande i SOV:s Estlandsvecka 25 juli - 1 augusti i samband med föreningens 90-årsjubileum. Deltagandet ger möjlighet till besök på de flesta av estlandssvenskarnas bosättningsplatser. Det finns också olika arrangemang att delta i, såväl högtidliga som folkliga, i Reval, Hapsal, Nuckö och på Ormsö. Besök på Rågöarna ingår den 1 augusti.

De som vill besöka Rågöarna men inte deltar i Estlandsveckan i övrigt uppmanas att anmäla sig till Rågöföreningen, Arnold Lindgren, Hästholmsvägen 15, 116 44 Stockholm. Tel 08-643 15 76. Arnold Lindgren

Aibolands museum

Museets största och bästa nyhet är att vi fr o m den 11 januari har en nyanställd som helt ägnar sig åt det vetenskapliga arbetet. Hon heter Ruth Nugin och har studerat svenska vid universitetet i Tartu. Hon får också ta det största ansvaret för utställningsverksamheten. Sedan Ruth kom har vi sysslat intensivt med att samla idéer och material för utställningen om SOV som kommer att öppnas den 30 april. Under arbetets gång har vi sett att vi nog själva inte har så många föremål att exponera på utställningen. Vi vore mycket tacksamma för att få låna alla slags dagböcker, skolslutbetyg från svenska skolor i Estland, läroböcker (eller uppgifter om läroböcker som användes), memoarer, foton, minnen eller uppgifter om lärarinnan Hollinger på Ormsö osv, osv.

Samma dag äger också en konferens i samarbete med Paskleps Folkhögskolorum i Aibolands museum. Temat är det samma: SOV. På kvällen skall vi fira Valborg vid museigården med seminariedeltagarna. Alla är förstås välkomna.

En annan utställning, där vi försöker ge en parallell översikt över estlandssvenskarnas liv efter andra världskriget i Estland och i Sverige, skall enligt planerna invigas den 10 juni.

Under hela sommaren kommer vi att bygga på en estlandssvensk segelbåt. Jorma Friberg blir färdig med sina studier vid Skeppsholmens Folkhögskola i Stockholm i början av juni och sedan kommer vi att börja omedelbart. För att hinna färdigt så mycket som möjligt under sommaren är all sorts hjälp välkommen.

I mitten av juli skall museet ordna ett seminarium för studerande och andra intresserade av estlandssvenskarnas kultur. Mellan föreläsningarna skall vi lära oss några estlandssvenska folkdanser som det sedan på kvällarna blir möjligt att praktisera på museets gård.

Vi skall också fortsätta att sätta upp skyltar på platser som är knutna till estlandssvenskt kulturliv. I oktober satte vi upp en informationsskylt vid Nuckö klockargård. I år blir det åtminstone två till: en vid Bysholms herrgård och en där hembygds museet på Stora Rågö låg.

Vi vill också rikta mer uppmärksamhet på museets omgivning och kommer att lämna ett förslag till staden hur vi tänkt att det skall se ut. En av de djärvaste planerna har varit att restaurera Gamla hamnen - vi behöver ju plats för båtarna som vi kommer att bygga vid museet med åren ...

Mer information om allting kommer man att hitta på museets hemsida som beräknas bli färdig under februari månad. Och om det finns frågor, förslag eller idéer är vi alltid beredda att svara per telefon eller via e-mejl.

Idag den 8 februari när jag skriver detta är det mycket kallt och ganska mycket snö. Det finns en fin isväg mellan Hapsal och Nuckö, snart också till Ormsö.

Alar Schönberg

Tel/Fax: +37 247 44965

E-mejl: aibom@haapsalu.ee

Adress: Aibolands museum,
PK 34, 90502 Haapsalu, Estland.

Den 27/11 1996 skrev Eesti Päevaleht; att Runö som första kommun avslutar markreformen. Men tyvärr återstår ytterligare arbete innan allt är klart och framförallt innan alla är nöjda. Aime Laur är kvar på ön och fortsätter sitt arbete.

Vi som har sett hur det kan se ut i "djungeln" förstår svårigheterna med att finna gamla gränstenar.

Vintern har förflutit lugnt på Runö, "Boman" har hamnat i svårigheter och affärens framtid är i fråga. Vi hoppas alla att det får en positiv lösning och att "Ruhnu kauplus" får bestä. En affär på ön är en förutsättning för vidare verksamhet. Några från Sverige "blivande

Välkomna till årsmöte med Sviby byalag

Kommunalfullmäktigeledamoten Harald Mickelin kommer med aktuell information och svarar på frågor om Ormsö.

Eesti Maja, Wallingatan 34 söndagen den 25 april kl 12.30. Lotterier och tipstävling med fina vinster. Självkostnadspris 120 kr /person. Anmälan till ordf Algot Slät 08-711 88 42, v ordf Birger Appelblom 08-560 301 11 eller kassör Olle Nyholm 08-97 46 55 före 14 april.

runöbyggare" har på allvar startat projekt att bygga eget, men tak över huvudet är inte allt. Säl börjar finnas i stor omfattning och enligt våra utsända boende har fiskelyckan vänt till det bättre och att man numera kan fånga fisk.

Korsgården har fått bidrag, såväl från Sverige som Estland. Timmer är dyrt även på Runö, därför har Tomas Dreijer efter förfrågan ur egen skog skänkt virke till restaureringen av Korsgården.

Vi är några runöättlingar som fått kontakt med en entusiastisk flygare, en sentida Biggles. Han har tidigare flugit med sjöflygplan till Kuressaare, men önskar nu att flyga till Runö. Eftersom han var lite osäker på hamn och andra landningsmöjligheter avser vi att med ett enmotorigt plan flyga till Runö för att rekognosera. Flygtid ca 1 timme och 45 minuter. Går detta bra så kan det bli ett utflyktsmål för svenska flygklubbar.

Men under denna sommar skall vi som vanligt försöka arrangera en resa till Runö på mer traditionellt sätt.

För Runöbornas förening
Leif Strömfelt

Våren är snart här och årets första besöksdag på Nargö planeras till Pingstdagen den 23 maj. Du som är intresserad av att vara med ber jag meddela mig detta per telefon 08-717 59 04. Jag kommer i början av maj att meddela tid och plats för båtförbindelsen.

I samband med jubileumsfirandet i Estland i sommar kommer vi också att ordna en utflykt till Nargö. Det blir den 1 augusti - obs! ändat datum - se även den stora reseannonsen.

*Välkomna!
Margit Rosen Norlin*

Estlands president årets europé

Estlands president Lennart Meri, som fyller 70 år i mars, har utsetts till "Årets europé" av tidningen La Vie.

Ordförande för juryn är Europeiska unionens förre president Jacques Delors. Priset skall överlämnas av den nuvarande franske presidenten Jacques Chirac i februari.

Lennart Meri uppmärksammas för "outtröttlig kamp för Estlands självständighet och extremt framgångsrika bidrag till att Estland blivit en av de mest seriösa kandidaterna bland ansökarländerna till EU.

Tidigare har bland andra Helmut Kohl och den polske opolitiske journalisten Adam Michnik fått utmärkelsen. (DI)

Dialekter

Med tanke på att Kustbon på senare tid haft en hel del artiklar på estlandssvenska språket och uppmärksammandet av Evi Juhkams undersökningar om dialektkontakter mellan estniska och estlandssvenska, kan det vara intressant för Kustbons läsekrets att få information om följande:

I världen finns ungefär 5.000 tal-språk och dialekter. Äldsta skriftspråket har kineserna - över 6.000 år gammalt. Chippewa eller även nämnt ojibwa språket (indianskt) innehåller nästan 6.000 verbformer. Eskimåspråket finns 63 presensformer och substantiven har 252 slutändelser. Oregelbundna verb förekommer mest i engelska språket - enligt nyaste grammatiken 283.

Allra vanligaste uttalsljudet är "a" och man känner inte till ett enda världsspråk där detta ljud saknas. I det estniska språket t ex utgörs 13 % utav a-bokstaven och mer än en fjärdedel (27,8 %) av vokalerna. I finska språket är a-procenten 10, i engelskan 7,8, tyskan 5 och i det ryska språket 6,2 %.

Hälften av det estniska språket innehåller bokstäverna a-e-i-s-t (tillsammans 49,4 %) dvs mest a-n, sedan kommer e-n osv. Dessa 5 bokstäver är även de vanligast förekommande i engelska och franska språken men i annan ordningsföljd dvs e-t-a-i-s respektive e-a-i-s-t. Den äldsta bokstaven är "o" som inte har konkurrerats ut av någon annan bokstav åldersmässigt sedan den började användas ca 1.300 år före Kristi födelse. (Källa Estniska Dagbladet, Sthlm)

Ivar Boman

Till minne av Johannes - Edvin Nyberg

6 april 1908 – 24 december 1998

För Ormsö och för estlandssvenskarna har Johans bortgång placerat ännu en sten i den "minnesmur", där man en dag skall ha murat in hela den estlandssvenska historien. Om än varje sten har sitt eget utseende, så skapar de tillsammans det som karakteriserar murläggarens möjligheter och syfte. Om en murläggare lägger upp en kallmur, då finns det två principiella möjligheter att få muren stadig. Till den gamla metoden som kräver mera kunskaper använde man inget bindemedel. Med nyare metoder kan man ta hjälp av murbruk och nya byggnadsmaterial.

När jag tänker på Johan, dyker frågan oundvikligen upp, hur den "kulturmur" har skapats som han var en del av. Hur kunde han foga ihop ödets slumpmässiga följder till det som han var tvungen att leva i, större delen av sitt liv? Idag finns det få kvar av dem vars liv började före republiken Estlands grundande. Den nybildade republiken bjöd på många möjligheter och äventyr för den unge skolpojken, som knappt hade lärt sig läsa och skriva. För den unga äventyrssökande pojken erbjöd den nybildade republiken många möjligheter. Med tanke på detta vill jag påminna om Johans ord 1991: "Om man nu återigen skapar alla möjligheter för att agera fritt som vi fick göra, kan man hoppas att hela livet ordnar sig."

Den yngste sonen skulle få bra utbildning medan den äldste skulle ta över gården och båtarna. Det hade fadern bestämt. Under militärtjänsten, 1929, lärde han sig estniska. Därefter tog han skepparexamen och han kunde börja segla tack vare att pappan var delägare i en skuta. När vi pratade om

Johan på 90-årsdagen.

FOTO: MARGARETA HAMMERMAN

gångna tider brukade Johan ofta berätta om de lyckade resorna till Helsingfors och Stockholm.

Johan bildade familj. Just när hans pojkar själva började ta sig fram blev det oroligheter i hela världen och kriget bröt ut. Staten nationaliserade alla båtar enligt den nya ordningen och besättningarna erbjöds att fortsätta att arbeta på dem. Några få modiga som valde detta är fortfarande spårlost försvunna. Sedan dröjde det inte länge förrän alla män blev inkallade till militärtjänst. Det sägs att det var så många män från Ormsö som inkallades att raden av män var så lång som hela Sviby brygga, men hem återvände endast tjugotal. Johan fick arbeta i Ryssland, på företaget "Uralmars", som snickare. Han betraktades som fånge fram till 1947. I januari samma år fick han sina dokument och tillstånd att åka hem.

Då började ett nytt liv. Hela hans familj hade flytt till Sverige. Gården i hembyn var förfallen och partitjänstemännen rådde honom att själv "leta" efter sina ägodelar hemifrån. På det viset hittade Johan två "ingenmans" kor och en häst samt två krigsflyktingar; Frieda och dottern Leili. Det var lättare att överleva det svåra livet tillsammans med en sambo.

Efter mindre än två år fick man order från myndigheterna att bilda en s.k. kolchos. Johan betraktades som en lämplig person som ordförande i den nya organisationen för att han hade varit så länge i Ryssland. Den dagen när tjänstemän från myndigheterna skulle komma till ön för att genomföra kollektiviseringen, gick Johan med sin sambo till skogs för att ta hem ved. Nästa dag fick Johan veta att han hade blivit utvald till kolchosens förman, och nu måste han tvinga andra i byn till kolchosarbete. Efter uppvisat missnöje med beslutet om förmannskapet fick Johan frågan: "Vill du tillbaka till Sibirien?"

Efter några år skulle kolchosverksamheten utvidgas till större enheter. Johan blev sjuk och hamnade på sjukhus och på så sätt blev han av med det förhatliga förmannskapet. Han höll sig undan och fick utföra vanliga arbetsuppgifter på enheten. År 1968 blev han pensionerad.

Leili betraktar Johan som sin pappa. Hon minns honom som en duktig musiker och lärare som på ett mycket bra sätt kunde dela med sig av sina livserfarenheter.

År 1988 hände något överraskande. Under ett reportage i svensk TV om ormsöbor känner sonen Sven igen sin pappa. Man ordnade så att Johan fick resa till Sverige, men Johan ville återvända hem till sitt igen. Åren hade bundit honom till sitt hem och sin hembygd på Ormsö. Något liknande kunde man ana i hans relationer till den återuppbyggda Ormsö kyrka. När kyrkklockorna ringde till hans sista vila förstod jag varför Johan var så glad över kyrkoinvigningen och att kyrkan åter betjänade folk på Håkabacken, även om han själv aldrig ville besöka kyrkan. Kanske ville han inte förlora sina minnesbilder i hjärtat och kanske trodde han att han inte skulle kunna förlika sig med det nya. Av detta kan vi lära, att sina innersta tankar och personligaste minnen måste man få bevara oförstörda i sitt minne....

Vi hoppades ju, på båda sidor av Östersjön, att se vår estniska flagga vaja när vi tillsammans så entusiastiskt började återskapa allt som är förknippat med våra minnen av hur det var. Nu måste vi se till att inte snubbla innan vi tar nästa steg, mot det som vi med god vilja bestämde oss för att göra. Vi måste se till att vi inte avviker från vägen som vi en gång valde tillsammans.

Jag kommer alltid att bevara Johan i mitt minne och tänker på Johan, hans anhöriga och alla hans vänner.

Ants Varblane, Ormsö

Texten är översatt från estniska till svenska av Sune Häggbon.

Min käre make,
vår far, morfar, farfar och
svärfar

Oskar Koinberg

* 5 mars 1906
† 2 december i Västervik

Pauline
Ulla och Ola
Ann-Marie och Håkan
Maj-Britt och Villy
Doris
Iris och Tony
Birgit
Agnes och Gustav
Barnbarn och
barnbarnsbarn
Syster Aline
Släkt och vänner

*Tack för din strävsamma
arbetshand
Så snar till hjälp så ofta den
hann
Tack för de tjänande stegen
du gick
Tack för all ömhet vi såg
i din blick
Du hade ett hjärta
så innerligt gott
Vi tacka dig vill för allt
vad vi fått
Tack och farväl från oss
dina kära
Vi vet att vi stod
ditt hjärta nära
Tack för åren vi fick.*

Vår käre pappa

Runar Grenfeldt

* 14 januari 1917
† 1 oktober 1998

Gunvor, Birgit, Svea,
Henrik, Rune och Lillianne
med familjer
Släkt och vänner

*Från strand till strand
från land till land
nu färden går
till mammans hamn.*

Vår kära mor,
farmor och mormor

Ida Besterman

* 6 oktober 1912 i Rickul
† 1 januari 1999 i Eskil-
stuna

Bertil
Kalle och Gunilla
Nils och Ulla
Ernst och Sonja
Maj Britt
Inger och Åke
Stig och Berit
Lasse och Barbro
Barnbarnen
Barnbarnsbarnen
Övrig släkt och vänner

*Vi tackar för allt vad i
livet du skänkt
För kärlek och lycka
Vad vackert du tänkt
För allt vad du gjort
för de dina.*

Vår kära syster,
moster och faster

Pauline Fagerlund

* 31 maj 1912 i Rickul
† den 12 december 1998 i
Södertälje

Olga
Helga
Vivi och Carl

Egon och Leontine
Olle och Beth
Ronnie och Anita
Elisabeth och Hans
Börje och Ahneli
Barn och barnbarn
Övrig släkt och vänner

*Vi binder en krans
av minnen
de vackraste och finaste
vi har
Vi vet att den aldrig skall
vissna
hos oss finns du alltid kvar*

Min älskade make
min käre far
vår älskade farfar

Emil Brunberg

* 8 juni 1911
† 29 september 1998 i
Huddinge

Hilda
Stig och Monica
Thomas, Mikael, Maria
Släkt och vänner

*Vi hann ej säga dig farväl
ty döden kom så fort
men nu vi säger tack för allt
du för oss gjort.*

Vår älskade mamma,
kära syster och svägerska

Ellen Hammarberg f Lagman

* 21 maj 1927 i Spithamn
† 7 november 1998

har efter en längre tids
sjukdom lämnat oss i
oändligt stor sorg och
saknad.

Lena Åke
Edvin och Elna
Arthur och Ingeborg
Herbert
Brorsbarn
Släkt och vänner

Senaste nytt från Svenska S:t Mikaels försam- lingen i Tallinn.

Stiftelsen Österled skall med tilldelade 7 miljoner kr svara för finansieringen av vår kyrkas renovering. Sammanträden i arbetsgruppen påbörjades den 25 juni 1998 och har fortsatt månadsvis.

Entreprenör är Celander Eesti AB, Tallinn utsedd från Sverige. Kontrakt mellan oss, Stiftelsen Österled samt Celander har ännu ej upprättats men ett förslag inkom den 2 februari i år. Med undantag

Min älskade pappa
min svärfar

Oskar Brunberg

* 27 juni 1909
† den 25 december 1998
i Högdalen

Maj-Britt och Gunnar
Släkt och vänner

*Ibland liksom hejdar sig
tiden ett slag
och någonting alldeles
oväntat sker
Världen förändrar sig
varje dag
men ibland blir den aldrig
densamma mer.*

av byggnadsarkeologiska undersökningar, projektförslag, diverse tillstånd etc. har inga fysiska renoveringsarbeten ännu utförts.

Cirka EEK 500 000 lär ha använts ur fonden hittills och vi väntar på redovisning snarast från Stiftelsen Österled i Göteborg. Inga medel får utbetalas till Celander utan vårt godkännande.

Den 7 februari i år beslutades på vårt kyrkoråds årsmöte bl a att ett kompletterande tilläggsval hålls den 21 mars i vår församling i syfte att förstärka ledarskapet med nya svenskspråkiga medlemmar. En sådan kandidat är förste sekreteraren Eha Arg på Svenska ambassaden och vi hoppas också på svenska företagsledare som finns representerade här i stort antal.

Mer än 100 fast bosatta rikssvenskar finns här och årligen gästande svenska turister kan räknas i flera tusental, så vi tycker att vi har en funktion att fylla. Vi uppmanar alla estlandssvenskar och framför allt er med rötter på Rågö och Nargö, som är annexförsamlingar, att bli medlemmar. Det skulle stärka vår ställning om vi var fler.

Kontakta oss i Tallinn tel/ fax 009372-2-44 19 38 för närmare upplysningar. Blanketten finns även hos SOV. Storleken på medlemsavgiften är frivillig och betalas först när Mårten Andersson godkänt ansökan.

Ivar Boman

GUDSTJÄNSTER I DEN
SVENSKA
S:T MIKAELSKYRKAN
I TALLINN 1999

21 mar	
4 apr	Tiit Pädam (Påsk)
18 apr	Mårten Andersson
2 maj	Mårten Andersson
16 maj	Agneta Tigerschiöld
6 jun	Mårten Andersson
20 jun	Tiit Pädam
11 jul	Karl Gustav Gardell
25 jul	Biskop Caroline Krook (SOV:s jubileum)
8 aug	Tiit Pädam
22 aug	Ragnar Svenserud
5 sep	Mårten Andersson
19 sep	
3 okt	Mårten Andersson (S:t Mikael's dag)
17 okt	Tiit Pädam
7 nov	Ragnar Svenserud
21 nov	Mårten Andersson
5 dec	Mårten Andersson
25 dec	Tiit Pädam (Juldagen)

Samtliga gudstjänster firas på svenska och påbörjas kl 12.00. Efteråt serveras kyrkkaffe.

Tillsynspräst är Mårten Andersson, kyrkoherde i Eckerö, Åland.

Mycket välkomna!

Svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn meddelar härmed några förändringar i adress och telefonnummer.

Adressen är Rütli 9, 101 30 Tallinn.
Tel/Fax: 009 372 2 44 19 38

Ring Ulla-Stina!

Estlandssvenskarna (SOV och Kustbon) har en person anställd för att vara behjälplig med alla uppgifter på expeditionen. Öppetiderna är vardagar måntor 9-14 och stängt på fredagar. Ej kvällsöppet fr om torsdagen den 1 april eftersom det inte varit särskilt många som utnyttjat den servicen.

FAMILJENYTT

GULDBRÖLLOP

Karin Brunberg Roslep (Rickul) och Erland Svensson Norrköping.

Vigdes i S:t Olaikyrkan i Norrköping den 14 april 1949 av pastorsadjunkt Allan Holm.

FÖDD

Karin Mändla den 3 september 1998.

Dotter till Pia och Tomas Mändla Lindblom.

AVLIDNA

Amanda Brandt, född den 15 juli 1917 i Nuckö, avled den 1 juni 1998 i Stockholm

Johannes Magnusson, född den 11 juli 1912 i Rickul, avled den 4 juli 1998 i Eskilstuna

Amalia Teresia Klanberg, född Nuter den 9 januari 1910 i Nuckö, avled den 3 september 1998 i Södertälje

Adele Engman, född Vast den 27 november 1914 i Nuckö, avled den 7 september 1998 i Nacka

Lennart Johan Friberg, född den 23 juli 1941 på Ormsö, avled den 2 oktober 1998 i Årsta

Endel Reinhold Hamberg, född den 13 juni 1933 i Rickul, avled den 19 oktober 1998 i Saltsjö-Boo

Mathilda Engbusk, född Umda den 5 december 1902 i Nuckö, avled den 28 oktober 1998 i Canada

Loreida Nyblom, född Palm den 31 januari 1918 på Ormsö, avled den 13 november 1998 i Stockholm

Aliide Vaigur, född Reets den 27 april 1912 i Sinalepa, avled den 19 november 1998 i Tyresö

Ingmar Johan Wennberg, född den 22 februari 1935 i Helsingfors, avled den 28 november 1998 på Ekerö

Linda Pahk, född den 3 juni 1912 på Ormsö, avled den 3 december 1998 i Stockholm

Evald Tanne, född den 1 augusti 1911 på Ormsö, avled den 5 december 1998 i Bromma

Pauline Fagerlund, född Klingberg den 31 maj 1912 i Rickul, avled den 12 december 1998 i Södertälje

Valev Zeisig, född den 31 juli 1929 i Vippal, avled den 15 december 1998 i Stockholm

Katarina Ny, född Hörnsten den 28 april 1918 på Ormsö, avled den 21 december 1998 i Nynäshamn

Agneta Larsson, född Fagerlund född den 12 november 1905 på Ormsö, avled den 27 december 1998 på Gotland

Irene Söderholm, född den 12 september 1921 i Nuckö, avled den 2 januari 1999 i Stockholm

Anders Grundsten, född den 13 augusti 1907 på Ormsö, avled den 13 januari 1999 i Eskilstuna

Hilda Strömberg, född Fält den 25 december 1931 på Ormsö, avled den 13 januari 1999 på Mäläröarna

Isak Rosenblad, född den 20 juni 1915 på Ormsö, avled den 24 januari 1999 i Stockholm

Rudolf Zeisig, född den 10 april 1921 i Enby, avled den 29 januari 1999 i Stockholm

Rosalie Olep, född den 22 juli 1910 i Vippal, avled den 7 februari 1999 i Eskilstuna

Sven Algot Beckman, född den 27 augusti 1928 på Ormsö, avled den 8 februari 1999 i Göteborg

BEMÄRKESEDAGAR

2:A KVARTALET 1999.

~ 97 ÅR ~

Karin Beckman, född Wikström den 27 maj 1902, Ormsö

~ 96 ÅR ~

Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö

~ 94 ÅR ~

Ida Uusmets, född Ahlberg den 24 april 1905, Reval

~ 93 ÅR ~

Benita Hallberg, född Perman den 2 april 1906, Reval

Voldemar Söderlund, född den 10 juni 1906, Rickul

Anna Maria Neemre, född Orgmets den 18 juni 1906, Pärisspea

☞ 92 ÅR ☞

Maria Gärdström, född Appelblom den 18 maj 1907, Ormsö
 Maria Hultman, född Vidgren den 28 maj 1907, Ormsö

☞ 91 ÅR ☞

Melita Treiberg, född Stenberg den 10 april 1908, Rickul
 Amelie Holgersson, född Vestersten den 30 april 1908, Nuckö
 Ellen Armilde Viksten, född Mölder den 16 maj 1908, Reval
 Mathilda Magnusson, född Tegelberg den 2 juni 1908, Rickul
 Akulina Freiberg, född den 24 juni 1908, Reval

☞ 90 ÅR ☞

Melita Puhang, född Neiman den 30 april 1909, Nuckö
 Irene Elisabeth Söderholm, född Grönström den 7 maj 1909, Nuckö
 Helmi Markus, född Kukk den 11 juni 1909, Riga/Reval
 Voldemar Ojaste, född den 27 juni 1909, Oru

☞ 85 ÅR ☞

Alma Eriksson, född Vikström den 12 januari 1914, Ormsö
 Elfride Branten, född Tegelberg den 12 april 1914, Rickul
 Aino Kabe-Rosen, född den 14 april 1914, Reval
 Pauline Klement, född Grönlund den 15 april 1914, Rågöarna
 Heinrich Raimond Pent, född den 20 april 1914, Reval
 Johan Engdahl, född den 1 maj 1914, Ormsö
 Maria Häggblom, född Massalin den 8 maj 1914, Ormsö
 Robert Gustaf Vesterberg, född den 30 maj 1914, Rickul
 Robert Söderlund, född den 15 juni 1914, Rickul

☞ 80 ÅR ☞

Elmar Granberg, född den 1 april 1919, Nuckö
 Gerda Hallman, född Schultz den 3 april 1919, Fellin
 Helga Sallert, född Matsson den 4 april 1919, Reval
 Gunnar Johannes Sjöström, född den 16 april 1919, Nuckö
 Harald Talback, född den 18 april 1919, Reval
 Rosine Åkerblad, född den 27 april 1919, Rickul
 Endel Balder, född den 28 april 1919, Reval
 Ilmari Johansson, född den 11 maj 1919, Nömme

Elfrida Rosalie Pärnaste, född Sekobon den 13 maj 1919, Nuckö
 Agneta Rönnkvist, född Öman den 15 maj 1919, Ormsö
 Ellen Elvira Schönberg, född den 20 maj 1919, Reval/Rickul
 Edgar Emil Backman, född den 26 maj 1919, Nuckö
 Leontine Heldring, född Stahl den 27 maj 1919, Rickul
 Anita Niineraid, född Bombas den 29 maj 1919, Nuckö
 Aino Tacking, född Turmela den 3 juni 1919, Dagö
 Harald Mickelin, född den 6 juni 1919, Ormsö
 Katarina Hector, född Andersin den 14 juni 1919, Ormsö
 Elmar Gustaf Nyman, född den 22 juni 1919, Nuckö
 Mihkel Sihver, född den 26 juni 1919, Reval/Dagö

☞ 75 ÅR ☞

Einar Arnold Koinberg, född den 1 april 1924, Rickul
 Evald Öman, född den 1 april 1924, Ormsö
 Irene Sydman, född den 5 april 1924, Rågöarna
 Gottfrid Åkerblad, född den 12 april 1924, Rickul
 Ivar Fridolf Brunberg, född den 13 april 1924, Rickul
 Lina Märta Holm, född Lundre den 15 april 1924, Ormsö
 Maria Karolina Rönnerberg, född den 16 april 1924, Ormsö
 Manfred Hamberg, född den 21 april 1924, Rickul
 Silvia Ellen Klaman, född Freiman den 22 april 1924, Nuckö/Pärnu
 Ellen Ingeborg Carlström, född Nyman den 25 april 1924, Rickul
 Elsa Elfrida Gustafsson, född Mickelin den 25 april 1924, Ormsö
 Gunnar Alrik Förberg, född den 27 april 1924, Ormsö
 Elma Seflin, född Klaman den 1 maj 1924, Korkis
 Emil Albert Alros, född den 3 maj 1924, Ormsö
 Ingvar Linneberg, född den 10 maj 1924, Rickul
 Konrad Stenman, född den 11 maj 1924, Nuckö
 Torgny Schönberg, född den 18 maj 1924, Rickul
 Alide Katarina Boberg, född Vaksam den 25 maj 1924, Ormsö
 Edit Svensson, född Schönberg den 26 maj 1924, Rickul
 Edla Gullberg, född Lindquist den 29 maj 1924, Rågöarna
 Ingvald Luks, född den 29 maj 1924,

Odenholm
 Johannes Lilja, född den 30 maj 1924, Ormsö
 Hilda Maria Holmström, född Förberg den 2 juni 1924, Ormsö
 Lea Gerdehag-Herodes, född Vildt den 4 juni 1924, Reval
 Alida Maria Asplund, född den 5 juni 1924, Ormsö
 Ethel Malle Sarrap, född den 6 juni 1924, Dorpat/Reval
 Herman Treiberg, född den 7 juni 1924, Rickul
 Ellen Irene Wirén, född Kopparberg den 10 juni 1924, Rickul
 Gunnar Vesterblom, född den 19 juni 1924, Odenholm
 Valter Vesterblom, född den 19 juni 1924, Odenholm
 Norma Larsson, född Dyrberg den 23 juni 1924, Rickul
 Maria Adele Mickelin, född Söderkvist den 28 juni 1924, Ormsö
 Edvin Johannes Sjöman, född den 29 juni 1924, Ormsö

☞ 70 ÅR ☞

Edvin Enkel, född den 28 mars 1929, Ormsö
 Ingrid Elisabeth Andersson, född Ekman den 1 april 1929, Rickul
 Einar Aulis Brunberg, född den 3 april 1929, Rickul
 Emil Robert Alström, född den 4 april 1929, Ormsö
 Edgar Faltis, född den 5 april 1929, Neve
 Amanda Johanna Linder, född Nee den 8 april 1929, Ormsö
 Sigrid Gertrud Friberg, född den 12 april 1929, Ormsö
 Emil Julius Rönnerberg, född den 12 april 1929, Ormsö
 Gunnar Hammerman, född den 14 april 1929, Ormsö
 Silvia Ingrid Grankvist, född Notman den 17 april 1929, Ormsö
 Liljan Cecilia Sjöström, född Tennisberg den 20 april 1929, Rickul
 Sven Harry Bäckman, född den 22 april 1929, Ormsö
 Laine Sandberg, född den 22 april 1929, Rus/Nuckö
 Edit Erkas, född den 24 april 1929, Odenholm
 Nils Johannes Rosen, född den 25 april 1929, Nargö
 Ingeborg Gineman, född Treiberg den 25 april 1929, Rickul
 Hilda Karlström, född den 28 april 1929, Ormsö
 Sigrid Alice Hellman, född Aspelin den 29 april 1929, Ormsö
 Erika Ottilia Andersson, född Sekobon den 1 maj 1929, Nuckö

POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned
113 54 Stockholm
ISSN 0345-6706

90 ÅR

Svenska Odlingens Vänner

Ester Alida Pettersson, född Pikner den 3 maj 1929, Ormsö

Liselotte Elvine Mattsson, född den 4 maj 1929, Hapsal/Pärnu

Fernande Teichman, född den 10 maj 1929, Nuckö

Ebba Svea Eliasson, född Nyblom den 12 maj 1929, Ormsö

Helmi Lydia Timmerman, född den 16 maj 1929, Nuckö

Herta Kiristaja, född Samberg den 20 maj 1929, Korkis/Reval

Ingvar Sigfrid Klippberg, född den 21 maj 1929, Rickul

Hilma Elvine Moberg, född Lundström den 25 maj 1929, Ormsö

Aino Benita Halldén, född Aman den 30 maj 1929, Hapsal

Liljan Lindström, född den 3 juni 1929, Reval

Karin Tanseri, född den 4 juni 1929, Nuckö

Flora Adelman, född den 5 juni 1929, Nuckö

Elvine Ingeborg Lindkvist, född Söderkvist den 9 juni 1929, Ormsö

Öie Koidula Kadanik, född den 12 juni 1929, Hapsal

Aina Armilde Böölja, född Ringberg den 18 juni 1929, Rågöarna

Fridolf Evald Engman, född den 22 juni 1929, Odensholm

Olof Lundström, född den 29 juni 1929, Ormsö

65 ÅR

Ester Rosilda Ekström, född Laning den 2 april 1934, Nuckö

Eha Mathiesen, född den 6 april 1934, Nuckö

Uno Landis, född den 17 april 1934, Hapsal/Ormsö

Elvira Helena Cedergren, född Dykström den 21 april 1934, Runö

Sven Olle Nyholm, född den 28 april 1934, Ormsö

Ingrid Ulla-Britt Städ, född den 4 maj 1934, Ormsö

Stella-Elvine Greis, född den 4 maj 1934, Odensholm

Hilvi Lionella Vesterholm, född den 4 maj 1934, Rickul

Adele Mark, född den 13 maj 1934, Ormsö

Johannes Algot Slät, född den 13 maj 1934, Ormsö

Lembit Tomberg, född den 16 maj 1934, Hapsal

Hulda Maria Hammerman, född den 17 maj 1934, Ormsö

Liljan Solveig Pettersson, född Blees den 18 maj 1934, Rickul

Hilda Maria Thomson, född den 20 maj 1934, Ormsö

Ingvald Treiberg, född den 22 maj 1934, Rickul

Elfrida Florina Hedman, född Mitman den 2 juni 1934, Nuckö

Ingrid Ahlström, född den 3 juni 1934, Ormsö

Elmar Lennart Åkerblad, född den 11 juni 1934, Rickul

Evi Deemus, född den 13 juni 1934, Reval

Frans Edgar Lillevars, född den 15 juni 1934, Nargö

Paul Grave, född den 30 juni 1934, Reval

Henrik Olof Lilja, född den 30 juni 1934, Ormsö

60 ÅR

Stig Kaleb Hallberg, född den 13 mars 1939, Reval

Georg Vilhelm Espling, född den 1 april 1939, Rågöarna

Tiiu Elisabeth Gräslund, född Sergo den 6 april 1939, Runö

Maimu Temberg, född den 11 april 1939, Nuckö

Karin Gunhild Eriksson, född Magnusson den 17 april 1939, Rickul

Enn Söderlund, född den 19 april 1939, Rickul

John Albin Thomsson, född den 24 april 1939, Ormsö

Elmar Ahlberg, född den 25 april 1939, Rickul

Maj-Britt Linnea Söderlund, född den 26 april 1939, Rickul

Einar Sigfrid Lilja, född den 29 april 1939, Ormsö

Olev Evert Mathiesen, född den 30 april 1939, Nuckö

Ivar Ingvald Luks, född den 7 maj 1939, Rickul

Lilian Elfrida Treiberg, född den 18 maj 1939, Rickul

Nils Luks, född den 27 maj 1939, Rickul

Ivar Sven Dyrberg, född den 1 juni 1939, Rickul

Peter Adams, född den 6 juni 1939, Reval

Bengt Paul Mihlberg, född den 10 juni 1939, Rickul

Jack Nygårdh, född den 12 juni 1939, Rickul

Sven Engman, född den 22 juni 1939, Nuckö

Enn Pajumaa, född den 29 juni 1939, Padise

50 ÅR

Börje Anders Klingberg, född den 26 april 1949, Södertälje/Rickul

Cristina Beckman, född den 1 maj 1949, Stockholm/Ormsö

Helle Mari Rajulaid, född den 4 maj 1949, Östrand/Hapsal

Karl-Gunnar Ingvar Slät, född den 15 maj 1949, Tumba/Ormsö

Ann-Katrin Rönnberg, född den 23 maj 1949, Lidingö/Ormsö

Maj Britt Lundström, född den 27 maj 1949, Stockholm/Ormsö

Sven Erik Åkerblad, född den 18 juni 1949, Eskilstuna/Rickul

Ing-Marie Odenhammar, född Westerblom den 20 juni 1949, Stockholm/Rickul

Per Thomas Pihlman, född den 22 juni 1949, Borås/Ormsö

Kristina Wichman, född den 22 juni 1949, Canada/Dorpat

Snart födelsedag?

Fyller du 50, 60, 65 etc
och vill bli omnämnd här
i Kustbon?

Förvissa dig om att upp-
gifter om namn
(ev flicknamn), födelseda-
tum och ort (bördig från
...) finns hos oss på

KUSTBON

Roslagsgatan 57,
113 43 Stockholm.

Ring Ulla-Stina Rundgren
08-612 75 99 mån-tor 9-14.